

Hrvatski nacionalni simboli kroz povijest

Morić, Luciano

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:872858>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Hrvatski nacionalni simboli kroz povijest

Diplomski rad

Student/ica:

Luciano Morić

Mentor/ica:

doc. dr .sc. Ante Delić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Luciano Morić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Hrvatski nacionalni simboli kroz povijest** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 23. prosinca 2023.

SAŽETAK

Naslov: Hrvatski nacionalni simboli kroz povijest

Hrvatski nacionalni simboli su iznimno važan čimbenik u očuvanju i razvijanju identiteta jedne nacije. Grb i zastava su kroz razne povijesne izmjene uspjele prikazati bogatu hrvatsku povijest koja je bila ispreplitana različitim vanjskim utjecajima da bi na koncu uspjele iznjedrili jedinstvene simbole koji su na ponos svih Hrvata diljem svijeta. Hrvatska nacionalna himna je prešla dugačak put kako bi postala službenom himnom hrvatske države i njen značaj je neopisiv u vremenu kada se izvodi na svjetskoj pozornici. Njihovo značenje je mnogostruko, a u modernom dobu je ključan aspekt međunarodne prepoznatljivosti. Kada je riječ o hrvatskim nacionalnim simbolima, njihov značaj nadilazi značaj pojedinca i pruža osjećaj pripadnosti i ponosa domovini. S obzirom na golemu vrijednost koju imaju u sferi društvene i kulturne baštine, u ovom radu će se opisati njihova evolucija kroz različita povijesna djelovanja i njihov razvitak do suvremenog doba.

Ključne riječi: hrvatski nacionalni simboli, grb, zastava, himna, baština

ABSTRACT

Title: Croatian national symbols throughout history

Croatian national symbols are exceptionally valuable in preserving and developing the identity of a nation. The coat of arms and the flag have, throughout many historical changes, succeeded in presenting a rich Croatian history that has been intertwined with different outside factors, eventually succeeding in birthing united symbols proud of Croats all over the world. The Croatian national anthem crossed a lengthy trail in becoming the official Croatian anthem, and the value it provides is indescribable at a time when it is being performed on a world stage. Their meaning is multifaceted, and in the current times, the aspect of international recognition is key. When it comes to Croatian national symbols, their significance far exceeds the value of an individual and instills a sense of belonging and patriotism. Considering the enormous value they have in the field of social and cultural heritage, this piece will depict their evolution through different historical factors and their development until the present day.

Keywords: Croatian national symbols, coat of arms, flag, anthem, heritage

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NASTANAK GRBOVA I POČETAK HRVATSKOG GRBA.....	3
2.1. Najstariji hrvatski grb	5
3. POVIJEST ŠAHIRANOG GRBA	9
3.1. Početna boja šahovnice	11
4. GRBOVI HRVATSKIH SASTAVNICA	14
4.1 Grb Slavonije	14
4.2 Grb Dalmacije	15
4.3 Grb Istre	17
4.4 Grb Dubrovačke Republike	18
5. POVIJESNI GRBOVI	21
5.1. Ilirski grb i njegova simbolika	21
5.2. Grb Trojednog Kraljevstva	23
5.3. Hrvatski nacionalni simboli Kraljevine SHS/Jugoslavije	27
5.4. Hrvatski nacionalni simboli za vrijeme NDH	31
5.5. Hrvatski nacionalni simboli do ostamostaljenja	32
5.6. Grb Republike Hrvatske	35
5.6.1. Zakonske odredbe o nacionalnim simbolima Republike Hrvatske	36
5.6.2. Zakonske odredbe grba Republike Hrvatske	36
6. POVIJEST ZASTAVE I PRVA POJAVA U HRVATSKOJ	38
6.1. Postanak hrvatske nacionalne zastave	39
6.1.1. Zakonske odredbe zastave Republike Hrvatske	42
7. HRVATSKA HIMNA	43
7.1. Kontroverze u vezi hrvatske himne	44
7.2. Zakonske odredbe himne Republike Hrvatske	46
8. ZAKLJUČAK	48
9. LITERATURA	50
10. PRILOZI	52
11. ŽIVOTOPIS	54

1. Uvod

Tema ovoga diplomskoga rada jest hrvatski nacionalni simboli kroz povijest. S obzirom na neosporivu činjenicu da tematika hrvatskih nacionalnih simbola nije dovoljno detaljno prikazana široj javnosti, a i obrađena, ponukan spoznajom dolazim na ideju istražiti i doznati više i prikazati veze između hrvatskih nacionalnih simbola i duha vremena u kojima su se nalazili. U ovom diplomskome radu bavit ćemo se kako vizualnim identitetom (grboslovlje i zastavoslovlje), tako i onim zvukovnim, vezanim uz hrvatsku himnu i ostalim značajnim povijesnim ostacima koji su djelovali na sveukupni razvitak hrvatskih nacionalnih simbola od povijesti pa do danas. Kako hrvatski narod ima široku povijest različitih kulturoloških obilježja i simbolike, valja istražiti povezanost nacionalnih simbola kao važnog utjecaja za izgradnju identiteta jedne nacije.

Također je od iznimne važnosti objasniti razvoj hrvatskih nacionalnih simbola, razjasniti miskoncepcije i zablude vezane uz njih i pobliže opisati promjene i utjecaj različitih faktora na nacionalne simbole i simbolički identitet. Prema Trako Poljak¹ „simbol je komunikacijsko sredstvo koje se sastoji od tri dijela: predmeta, ideje i značenja koja određeni akteri pridaju u određenim kontekstima“. Prema tome se da zaključiti da simbolika nije nešto stalno i nepromjenjivo, već potpuno suprotno. Simbolika se mijenja i poprima novo ruho konstantnim promjenama u narodu i njegovoj kulturi. O porijeklu hrvatskoga grba postoje različiti izvori koji prikazuju razvoj grbovlja od starijeg do novijeg doba. Tako autor Žitomirac² tvrdi kako je o hrvatskom grbu zapisano nedovoljno te da o njemu ne znamo puno, a u ovom diplomskom radu ćemo istražiti različite izvore kako bi razjasnili i tumačili različite teorije nastanka i razvitka grbovlja u Hrvata. Kako sam grb krasi dio zastave, istražiti ćemo i uporabu zastava kroz povijest. Tako autorica Borošak-Marijanović³ navodi da „zastave nisu samo simboli prošlosti, već su one simbol suvremenog svijeta.“ Također ćemo se dotaknuti i još jednim bitnim državnim obilježjem, a to je hrvatska državna himna, *Lijepa naša domovino* i njen davni nastanak i korištenje kroz povijesne periode. Dragun⁴ navodi da himna „svečana je pjesma posvećena nekome ili nečemu dostojnom izuzetnog divljenja, poštovanja ili obožavanja“, te ćemo također istražiti povijest tog važnog prepoznatljivog nacionalnog simbola

¹ Tijana TRAKO POLJAK, *Hrvatski simbolički identitet. Značenja nacionalnih simbola iz perspektive hrvatskih građana*, Zagreb, 2016., 16.

² Ivan ŽITOMIRAC, *Kockasti grb. Nova spoznaja o hrvatskom grbu i pentagramu*, Melbourne, 1999., 6.

³ Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja*, Zagreb, 1996., 15

⁴ Tomislav DRAGUN, *120 godina hrvatske himne*, Zagreb, 2011., 15.

Hrvatske, uzimajući kontekst i duh vremena kao bitne stavke u interpretaciji. S obzirom na iznimnu važnost koju hrvatski nacionalni simboli imaju na hrvatski narod, kako kroz povijest, tako i sada, razvoj i evolucija sveukupnog znakovlja hrvatskog naroda glavna je inspiracija ovog diplomskog rada.

2. Nastanak grbova i početak hrvatskog grba

Kako bi pomnije razumjeli sam nastanak grbova, valjalo bi definirati određene pojmove i objasniti ih. Kako je u ovom poglavlju upravo riječ o grbovima, pomoćna povijesna znanost koja se bavi grbovima i grbovnim znakovima naziva se grboslovljem ili heraldikom. Navodi se kako su se upravo prvi grbovi počeli pojavljivati za vrijeme križarskih ratova od strane vitezova koji bi na svojim štitovima koristili određene grafičke ambleme u svrhu identificiranja na bojištu. Iako su se prvotno pojavili upravo tada, navodi se da su se zapravo grbovi počeli javljati iz drugih razloga pa se tako generalno smatra da je razlog nastanka grbova ljudska potreba isticanja ili identifikacija simbolima te nakon prestanka korištenja amblema na štitovima, pojedinci ili obitelji počinju koristiti grbove kao nezamjenjiv dio komunikacije. Kao ključan pojam možemo spomenuti štit, koji je kroz povijest mijenjao svoj oblik, no heraldičari tvrde da sam oblik štita nije presudan i da se grb može pravilno prikazati neovisno o njegovom obliku. Terminološki, heraldički opis, koji je u heraldici poznat pod nazivom blazon, sadržava skup pravila koji uključuju boje i likove na određenom grbu, te su njegova pravila donijeli srednjovjekovni heroldi koji su izrađivali i identificirali grbove. Stoga, blazon opisuje ključne elemente grba, a sam prikaz grba je prepušten slobodi samoga umjetnika, čija je zadaća pravilno prikazati sve elemente blazona u svojoj iteraciji nekoga grba.⁵

Na početku je važno reći kako su zapravo nastali grbovi kakve danas poznajemo. Napominje se da, temeljni je znak identiteta ime, a uz njega simboli, vizualni i auditivni, kao što su kod kolektivnih identiteta zastave i himne, a jedan od vizualnih znakova je i grb“.⁶ Božić i Ćosić kazuju kako „personalizirani amblemi, crteži i inkrustacije kao osobni, rodovski ili plemenski znakovi na štitovima ratnika javljaju se već u najstarijim kulturama“.⁷ Također kazuju kako se takvo znakovlje koristilo radi običaja isticanja koje dolazi još od viteške tradicije.⁸ Navodi se i da je „grb oznaka identiteta izražena likovnim sredstvima u skladu s određenim (heraldičkim) pravilima“.⁹ Razvoj grbova kao oznaka identiteta započeo je krajem 11. stoljeća, a prvotna svrha bila je olakšati prepoznavanje vitezova na bojnom polju, gdje je bilo teško raspoznati vojnike u oklopu. Vitezovi koji su dobivali posjede od kralja su morali

⁵ Željko HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, Zagreb, 2008., 21.-23.

⁶ Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća*, Zagreb, 2011., 13

⁷ Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest*, Zagreb, 2021., 9

⁸ *Isto*

⁹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 14

služiti u kraljevoj vojsci po potrebi, a grbovi su se koristili kao način identifikacije vitezova u kaotičnim srednjovjekovnim bitkama. Kako su se viteške kacige kasnije opremale vizirima koji su ograničavali preglednost na bojištu, štitovi su postali najuočljiviji dio viteške opreme i počeli su se oslikavati raznim bojama i likovima, razvijajući se u prve grbove.¹⁰ Važno je reći i da „prvi grbovi nastali su u vrijeme križarskih ratova, kada su feudalci počeli štitove pripadnika svojih postrojba obilježavati simbolima kako bi se razlikovali od pripadnika drugih postrojba“, a upravo je iz tog razloga za grboslovlje bitan štit kao temeljni element, skoro kao podloga za daljnju nadogradnju i personalizaciju.¹¹

Postoje zapisi kako su „prvi poznati grbovi koji su služili kao oznaka identiteta hrvatskoga političkog teritorija sežu iz razdoblja s kraja 14. stoljeća“.¹² No, postoje i drugi zapisi koji kazuju kako „prvi grbovi u hrvatskim zemljama počeli su se upotrebljavati već u 13. stoljeću u gradovima na jadranskoj obali, da bi se uskoro njihova uporaba proširila na cijelo hrvatsko područje“.¹³ Za razvitak grbova možemo pripisati srednjem vijeku u kojemu simbolika osobnih emblema i insignija prerasta u grbove.¹⁴ Božić i Čosić navode da „osmišljeni i stabilni sustav prepoznatljivih likova na štitovima - kao simbolička sastavnica staleške i rodovske strukture - proširio se tijekom razvijenog srednjovjekovlja od 12. do 14. stoljeća“. Peić-Čaldarović i Stančić navode da „najraniji prikazi hrvatskog grba poznati su iz sjedinjenih grbova koji su označivali opseg kraljevske vlasti“.¹⁵ Važno je napomenuti kako neki grbovi povijesno nisu najpouzdaniji, jer kako navode Božić i Čosić, „mnogi su grbovnici tijekom vremena dopunjavani i proširivani novim znamenjima, pa njihov sadržaj u vremenskom, stilskom i autorskom smislu nije koherentan“.¹⁶ Također navode da su ponekad grbovi sami ispunjavani u nedostatku točnih informacija, pogotovo kod manjih zemalja, vodeći se ponajviše nepouzdanim informacijama.¹⁷

Grakalić o hrvatskom grbu navodi da „podrijetlo i točnije znanstveno utemeljena starost nije mu zasad poznata i pitanje je hoće li budući razvoj heraldike u Hrvatskoj i uopće hrvatske povijesti to moći utvrditi“.¹⁸ Tako Grakalić prema Klaić i Srkulj govori o poznatoj i nadasve zanimljivoj legendi nastanka hrvatske šahovnice. Naime, prema legendi, kralj Stjepan

¹⁰ Hrvoje KEKEZ, „Grb Republike Hrvatske: simbol, identitet i tradicija“, *Most – The Bridge*, Glasilo Hrvatske katoličke misije u Londonu, 6/2012, 36.-37.

¹¹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 14

¹² *Isto*, 20

¹³ Mario JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, Zagreb, 2010., 14

¹⁴ M. BOŽIĆ, S. ČOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 9

¹⁵ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 20

¹⁶ M. BOŽIĆ, S. ČOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 14

¹⁷ *Isto*

¹⁸ Marijan GRAKALIĆ, *Hrvatski grb: grbovi hrvatskih zemalja*. Zagreb, 1990., 29

Držislav (969.-997.) krajem 10. stoljeća u borbi protiv Mlečana, predvođenim duždom Petrom II. Orseolom, biva zarobljen. Dužd Petar II. Orseolo načuje da je kralj Stjepan Držislav poznat po svojim izuzetnim šahovskim sposobnostima te ga pozove da odigra tri partije šaha te ako pobijedi sve tri partije, bit će pušten na slobodu, u protivnome će ostati zarobljen do kraja života. Prema legendi, kralj Stjepan Držislav pobjeđuje sve tri partije te u spomen tog trijumfalnog događaja kao svoj grb uzima šahovsko polje.¹⁹ No, ovu legendu Klaić negira, tvrdeći da Stjepan Držislav nije živio u isto vrijeme kao i Petar II. Orseolo. Naime, vidjevši da se Mletačka Republika i Bizantsko Carstvo spremaju pokoriti Hrvatsku, hrvatski kralj Svetoslav Suronja, sin Stjepana Držislava, u pomoć priziva Mlečane kako bi ih odagnao od zle kobi. U znak zahvale što ga je Petar II. Orseolo došao osvetiti mu predaje svojega sina Stjepana kao taoca i govori mu da ga odvede u Mletke i nauči ga mletačkoj kulturi i da zauvijek bude prijatelj Mletaka.²⁰

2.1. Najstariji hrvatski grb

O prvotnoj varijaciji hrvatskog grba, Grakalić tvrdi da se zna vrlo malo.²¹ Peić Čaldarović i Stančić govore o heraldičkome liku koji je sadržavao tri okrunjene lavlje ili leopardove glave uklesane u kamen koje će kasnije postati hrvatsko-dalmatinski grb.²² Riječ je o kamenom grbu koji je pronađen u Ostrovici, nekadašnjeg teritorija Šubićevaca, koje je služilo kao prvo vojno uporište u Hrvatskoj Ludovika I. Anžuvina.²³

¹⁹ M. GRAKALIĆ, 1990., prema: Vjekoslav KLAJČ, *Opis zemalja u kojih nastavaju Hrvati*, Zagreb, 1880., i Stjepan SRKULJ, *Povjesna čitanka I.*, Zagreb, 1992., 144

²⁰ Vjekoslav KLAJČ, *Slike iz slavenske povjesti*, Zagreb, 1903., 72.-74.

²¹ M. GRAKALIĆ, *Hrvatski grb.*, 15

²² D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 28.

²³ *Isto*

Slika 1 Kameni grb s tri okrunjene leopardove glave pronađen u Ostrovici (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 30.)

Čini se da je to uvriježeno mišljenje pa tako i Peić Čaldarović i Stančić tvrde da „u literaturi se najstarijim grbom Hrvatske, tj. hrvatskim državnim grbom, smatrao grb s tri okrunjene leopardove glave“, a nadalje tvrde kako se „nalazi na pečatu povelje Žigmunda iz 1406. godine i na drugim prikazima Žigmundova grba“.²⁴ Također navode da zapravo takvi prikazi dolaze iz 14. st. iz doba kralja Ludovika I. Anžuvina, kao njegovoga kraljevskog grba koji je sadržan u grbovniku Gelrea, belgijskog herolda.²⁵ Navode isto da je kralj Ludovik I. Anžuvina „grbom Hrvatske s trima okrunjenim lavljim glavama označio obnovljenu cjelovitost hrvatskog teritorija pod svojom vlašću“²⁶, te da „grbovnim simbolom triju lavljih glava u svom kraljevskom grbu istaknuo je svoje pravo na to kraljevstvo i njegov politički identitet“.²⁷

No, postoji i demantiranje ove povijesne tvrdnje koji zaslugu pripisuje Ludoviku I. Anžuvincu te Božić i Ćosić navode da „sustavnu uporabu tog motiva kao zemaljskog grba Hrvatsko-Dalmatinskog kraljevstva u javnoj heraldici možemo pratiti tek u razdoblju vladavine njegova zeta i nasljednika, kralja Sigismunda Luksemburškoga (1387-1437), koji je hrvatsko-dalmatinski znamen s heraldički leopardovim ili heraldički lavljim glavama redovito koristio među grbovima svojih zemalja od početka 15. stoljeća“, te se navodi da Ludovik I. Anžuvina

²⁴ Isto, 26

²⁵ Isto

²⁶ Isto, 20

²⁷ Isto, 28

ovakvu insignaciju nikad prije nije koristio u svojem kraljevskom znakovlju.²⁸ Stoga, Peić-Čaldarović i Stančić postavljaju pitanje je li Ludovik I. Anžuvinac „lik s tri lavlje glave u potpunosti preuzeo, odnosno modificirao ako je već bio poznat na hrvatskom području do njegova dolaska na ugarsko-hrvatsko prijestolje“, a postavlja se i pitanje zašto u grbu Hrvatske ne možemo pronaći „motiv mladoga mjeseca i zvijezde Danice koji je od kraja 12. ili početka 13. stoljeća sve do njegova vremena rabljen na novcima hrvatsko-ugarskih kraljeva i banova kao neheraldički simbol kako Slavonije, tako Hrvatske i Dalmacije“.²⁹

Takvu inačicu grba, koja se također uzima u obzir kao najstariji hrvatski grb, sadrži upravo spomenuti motiv mladog mjeseca, a i šestokraku zvijezdu.³⁰ Interpretirajući to znakovlje dolazimo do spoznaje da „zvijezda se tumači kao zvijezda Danica, a simbol zvijezde i polumjeseca naziva se i Leljiva, prema imenu grba staroga poljskog plemena“.³¹ Kako se navodi, „zvijezda i polumjesec simboli su praslavenske božice Lede i boga Lelja“.³² Navodi se i da „motivi polumjeseca i zvijezde prastari su predheraldički motivi i pojavljuju se u mnogim kulturama“.³³ No, kombinacija motiva polumjeseca i zvijezde polako gubi svoju učestalost, a tek „poznati Fojnički grbovnik, donose taj grb kao grb Ilirije“.³⁴ Za kasniju povijest ova inačica grba je vrlo značajna, a „do revolucionarne 1848. godine takav je „ilirski grb“ postao sastavni dio trojednog grba Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao njegov glavni element i redovito se pojavljuje zajedno s ta tri zemaljska grba“.³⁵

Vezano uz motiv lavljih glava, navodi se da su lavovi bili vrlo čest motiv kasnog srednjeg vijeka u europskoj heraldici.³⁶ Te motive lavova tako možemo pronaći i kod moćnika na ovim prostorima, a vidljiv je na novcu Bele III. na kraju 12. stoljeća i na novcu hrvatskih hercega u 13. stoljeću, a potomci Bele III., sin Emerik i Andrija II. su također koristili motive lavova na svojim osobnim grbovima.³⁷ Sukladno tome, da se zaključiti da se „za prijenos lavljeg lika i oblikovanje prvoga grba Hrvatske i Dalmacije ključna je, dakle, bila uloga hrvatskih hercega (vojvoda) i prijestolonasljednika iz dinastije Arpadovića“.³⁸

²⁸ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 31

²⁹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 30

³⁰ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 42

³¹ *Isto*, 43.

³² *Isto*

³³ *Isto*, 44.

³⁴ *Isto*

³⁵ *Isto*

³⁶ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 30

³⁷ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 32.-33.

³⁸ *Isto*, 34.

Slika 2 Motivi lavova na osobnim grbovima i novcu kraljeva Emerika i Andrije II. (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 32.)

3. Povijest šahiranog grba

Vezano uz možda najprepoznatljiviji simbol Hrvata, kako u narodu, a tako i diljem svijeta, motiv šahovnice je simbol koji je vezan uz hrvatski narod i neodvojiv je od povijesti Hrvata. No, valja ukazati na to da se kao simbol u hrvatskom narodu javlja poprilično kasno za tako ikoničan simbol. Stoga dolazimo do definicije; „šahirani grb ili šahovnica heraldički je termin koji opisuje polje štita koje je višekratnim vodoravnim i okomitim rezovima podijeljeno na veći broj pravokutnih ili kvadratnih polja“. Također se navodi da se često kvadrati u šahovnici nazivaju kockama, što je, naravno, nepravilan, ali ustaljen naziv. Zanimljivo je da da Ludovik II. Jagelović koristi šahirani grb s natpisom Croatia u više navrata. Kao prvo pojavljivanje ovog motiva navodi se Cetingradaska povelja iz 1527, kojom je utvrđen hrvatski suverenitet. U Cetingradskoj povelji je predložen pečat kraljevstva te *šahovnica* koja se sastojala od 8x8 kvadratnih polja te je također značajna po prvoj uporabi grba u diplomatske svrhe. Napominje se kako se odonda hrvatski šahirani grb prikazuje među habsburškim zemljama do izlaska Hrvatske 1918, a značajno je i redovito pojavljivanje u grbovima hrvatskog plemstva, izdavane od strane habsburške dvorske kancelarije tijekom vlasti u Hrvatskoj.³⁹

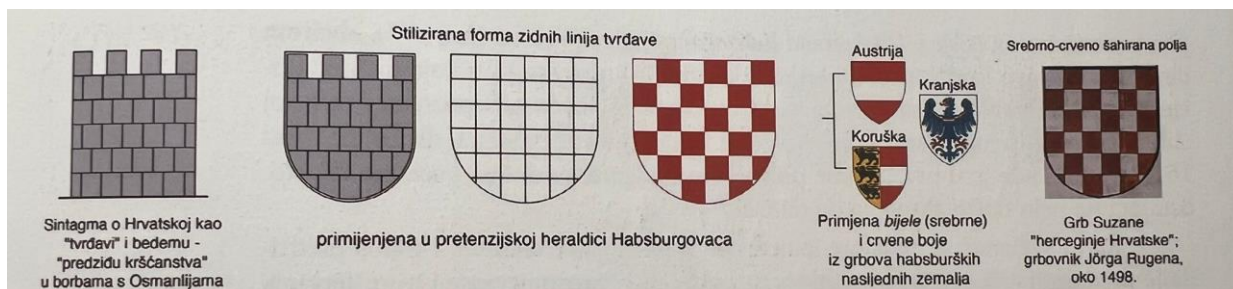
Za motiv šahovnice je važno i inzistiranje Maksimilijana I. i Vladislava II. da uspostavom posebnog znakovlja za Hrvatsku, Bosnu i Slavoniju udovolje svojim poklonicima te time ustanove potpunu vlast nad hrvatsko-dalmatinsko-slavonskim kraljevstvom, a koristio se i već otprije poznat simbol triju lavovskih glava.⁴⁰ No, nastanak šahiranog grba, to jest kvadratnih polja valja tek objasniti. Za to je, prema Božiću i Čosiću, bitan sabor u Bihaću, 1494. godine, u kojem je hrvatsko plemstvo, zabrinuto najezdama Osmanlija, od cara Maksimilijana I. i pape Aleksandra VI. zatražilo pomoć, te za Hrvatsku daje opise poput kojekakve tvrđave te predziđa kršćanstva. Inspiriran time, ukazuje se da „su motivirale cara heraldičara da osmisli grb Hrvatske kojim bi istaknuo njezinu novu funkciju „predziđa kršćanstva“, te „prema prvom prikazu na freski u Bolzanu, koja se datira oko 1494. možemo pretpostaviti da je Maksimilijan u to doba svojoj vladarskoj, odnosno pretenzijskoj heraldici dodao i znamen Hrvatske“. Tu je bitan prikaz bedema koji u svojoj umjetničkoj formi dobiva izgled kvadrata koji nam je toliko poznat.⁴¹ Napominje se da u heraldičkoj praksi je šahirani grb Hrvatske nastao iz motiva obrambenog bedema, što se nerijetko događalo. Korišten je proces redukcije, te se motiv bedema stilizira i dobivaju se raščetvorena jednaka polja koja olakšavaju crtanje, a i zbog

³⁹ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 37

⁴⁰ M. BOŽIĆ, S. ČOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 93

⁴¹ *Isto*, 94.-95.

vizualne primamljivosti. Glavni motiv obrambenog bedema, tj. zida tvrđave je samo podloga za šahirani štit, pošto je slabo prepoznatljiv nakon stilizacije.⁴² A crveno-bijela kombinacija kvadratnih polja „u tradicionalnim bojama Habsburgovaca kao austrijskih nadvojvoda“, ukazuje na važnost Hrvatske kao predziđa kršćanstva, no pod zaštitom habsburgovaca, te prema ovoj teoriji je to razlog crveno-bijeloj kombinaciji.⁴³

Slika 3 Tijek razvitka hrvatskog grba od nekolorizirane stilizacije bedema do primjene crveno-bijele boje iz grbova habsburških zemalja (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 95.)

Takvu teoriju za nastanak šahiranog štita nadopunjuju i objašnjavaju u svojem istraživanju Božić i Ćosić. Njihovo istraživanje nije bilo utemeljeno na tumačenju, već na pronalaženju slične prakse u kojoj bi se dogodila takva pretvorba heraldičkih likova u apstraktne i na koncu u grbu. Proučavajući grbove obitelji i gradova, primijetili su pretvorbu takvog tipa koja se obično vezivala za one grbove koje svojim imenom odgovaraju tvrđavama ili kaštelama kao npr. Castell. Noviji prikazi grbova su također prikazali pretvorbu zidova koji postaju crveno-bijela četvrtasta polja u mnogim europskim državama. Takva pretvorba se smatra evolucijom heraldičke prakse koja ukazuje na njenu evoluciju i kontinuitet tumačenja kroz povijest.⁴⁴

Jareb pak kazuje da je najstarija uporaba šahovnice prvi put prikazana 1495. godine na fresci u Innsbrucku te navodi; „riječ je o grbu koji se sastojao od 16 bijelih (srebrnih) i crvenih kvadratnih polja (4x4)“ te na tome prikazu grba možemo istaknuti da je prvo polje zapravo bijelo (srebrno), a sadrži i krunu koja se nalazi iznad šahiranog štita.⁴⁵ Otprije spomenuti Maksimilijan I. nije zaslužan za nastanak šahiranog grba, smatra Jareb, već je izglednije da je

⁴² Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, „Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća“, *Gordogan*, 35-36/2017., br. 35-36, 58.

⁴³ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 95.

⁴⁴ Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, „Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća“, *Gordogan*, 35-36/2017., br. 35-36, 58.

⁴⁵ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 14.-15.

zaslužna vladarska obitelj Jagelovića. Još jedna instanca pojave šahiranog grba se nalazi u prikazu Ludovika II. Jagelovića, koji je, smatra se, poprilično vjeran prikaz, sadrži vladarsko znakovlje i jedna od sastavnica je upravo šahirani grb. On se razlikuje od grba pod Maksimilijanom prema tome što je imao čak 28 kvadratnih polja (4x7) te je prvo polje bijele ili srebrne boje.⁴⁶

Slika 4 Prikaz Ludovika II. Jagelovića s vladarskim znakovljem i šahiranim grbom (Mario JAREB, Hrvatski nacionalni simboli, Zagreb, 2010., 16.)

O kombinaciji i povijesti crveno-bijelog motiva postoje i druga navođenja. Specificira se da su Hrvati „od starine na svoje bijele košulje običavali stavljati izvezene crvenobijele kocke, a stavljane su ne samo na odjeću nego na alat i pokućstvo“, a postoje i navodi da „razne kockaste grbove nalazimo na odjeći, starim građevinama, najčešće crkvama, nekim nadgrobnim spomenicima – stećcima, i na nekoliko važnih kamenih ploča koje danas imaju svoju veliku povijesnu vrijednost“, te na mnogim dokumentima, spisima, pečatima itd.⁴⁷

3.1. Početna boja šahovnice

Budući da je boja prvoga početnog polja i u današnjici vrlo delikatna tematika, valja pobliže istražiti započinje li hrvatska šahovnica zapravo crvenim ili bijelim (srebrnim) poljem. Kroz povijest postoje razne varijacije u kojima je prvo polje i crveno i bijelo (srebrno), a kasnije tematika poprima poprilično kontroverznu konotaciju te mnogi izvori daju vlastito objašnjenje

⁴⁶ Isto, 16.

⁴⁷ I. ŽITOMIRAC, *Kockasti grb*, 8.-9.

koje varira od autora do autora. Kroz ovaj rad će se ova problematika spominjati više puta kako bi se što je preciznije moguće i bez ikakvih predrasuda odredilo pravo stanje kroz povijest.

Napominje se da „prikazi hrvatskoga grba sa crvenim i srebrnim poljima od samih najranijih sačuvanih prikaza razlikuju se između sebe po broju polja i boji početnog polja“, a navodi se da „najstariji poznati prikaz, onaj u grbu Maksimilijana I. iz 1495. godine, sastoji se od 4x4 polja s početnim bijelim (srebrnim) poljem“. Inačica grba iz Cetingradske diplome 1527. godine „sastoji se od 8x8 polja, pri čemu je prvo polje ispupčeno, što označava tamniju, tj. crvenu boju“.⁴⁸ Također se navodi da „ni u doba tzv. žive heraldike, kada se moglo očekivati striktno pridržavanje heraldičkih pravila, redosljed crvenih i srebrnih polja u najranijim sačuvanim prikazima hrvatskog grba nije bio ujednačen“. Nadasve je zanimljiva činjenica da heraldička načela uopće ne daju na važnosti početnoj boji prvog polja, već po heraldici ne postoji pravilo koje daje jasan odgovor na ovo goruće pitanje. Također se napominje kako se ni broj polja nije bio ustaljen u kasnijim razdobljima heraldike.⁴⁹ Kako smo spomenuli porijeklo šahiranog štita u Hrvata, valja se spomenuti i da u heraldičkoj praksi je uglavnom pravilo da se upari metal s jednom bojom, a početno polje je uglavnom metalno, što bi značilo da bi po heraldičkom običaju početno polje hrvatskog šahiranog štita trebalo biti srebrno, iako to nije pravilo, već samo običaj.⁵⁰

S obzirom da šahovnica sadašnje Republike Hrvatske započinje prvim crvenim poljem, povijesno gledajući „popularizaciji i standardizaciji 5 x 5 šahiranog grba s prvim crvenim poljem osobito je pridonijela njegova uporaba u različitim likovnim prikazima te uvrštavanje u grb Hrvatske seljačke stranke“, u to vrijeme dominantne političke stranke koja ostavlja snažan vizualni trag na Hrvatsku.⁵¹

Navodi se da je „nakon usvajanja novih državnih simbola u javnosti bilo skupina i pojedinaca koji su nastavili koristiti različite neslužbene inačice hrvatskih nacionalnih simbola, a među njima je bilo dosta hrvatskih šahiranih grbova s početnim bijelim poljem“. Nastanak opće percepcije o početnom polju kao takvom se smatra recentnijom pojavom, a prikazi grba s početnim bijelim poljem nisu izazivale nikakvu kontroverzu. Napominje se i da zapravo korištenje i isticanje neslužbenih nacionalnih simbola zapravo nikad zakonom nije bilo ograničeno i kažnjivo te se inačice s prvim bijelim poljem ne smatraju kao službene i za takvu zastavu ne vrijede razni propisi i zakoni. Pretpostavlja se da i oni koji su koristili zastave s

⁴⁸ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 69.

⁴⁹ *Isto*, 70

⁵⁰ Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, „Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća“, *Gordogan*, 35-36/2017., br. 35-36, 58.-59.

⁵¹ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 42.

grbom s prvim bijelim početnim poljem, svoje zastave nisu zamijenili, već su ih jednostavno nastavili koristiti, ne uzimajući u obzir negativne konotacije koje bi mogle implicirati.⁵²

Dok svakako i od najstarijih prikaza do ostalih povijesnih inačica, inačica grba s bijelim prvim početnim poljem je zaista legitiman način prikazivanja ovog hrvatskog simbola. Iako možda u sadašnjem dobu prvo polje šahovnice prikazujemo crvenim poljem, ne znači da je to oduvijek bilo tako, a s obzirom na neslaganje oko prvotnih izvora i opću mistifikaciju prvog početnog polja, zapravo je prvo polje *određeno*, a ne *utvrđeno*. Pa tako i određeni pojedinci osjećaju povezanost s određenom inačicom šahovnice. Te se miskoncepcije o poimanju takve kao neprimjerene nerijetko javljaju zbog nepoznavanja opće hrvatske povijesti. S obzirom na opće poznatu činjenicu da je za vrijeme NDH početno polje šahovnice započinjalo bijelom bojom, neki politički akteri i sami pojedinci imaju snažne osjećaju prema toj inačici grba radi političkih konotacija, iako valja napomenuti da takvoj percepciji veliku ulogu igra subjektivnost, tako da u sadašnje vrijeme skoro da nije moguće odvojiti predodžbu prvog bijelog polja šahovnice s terminom ustaštva i ekstremnog nacionalizma. A to svakako nije dobar način sagledavanja povijesti, koja bi se uvijek trebala temeljiti na istraženim činjenicama i objektivnosti, a ne na recentnom poimanju i samom doživljaju tematike.

⁵² M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 363.

4. Grbovi hrvatskih sastavnica

4.1. Grb Slavonije

Grb Slavonije pojavljuje se gotovo istovremeno s hrvatskim grbom s prvim crvenim poljem za vrijeme Habsburgovaca, koju je dao izraditi Vladislav II. Jagelović prema zahtjevu slavonskog plemstva. Vladislav II. Jagelović 8. prosinca 1496. također izdaje povelju Kraljevini Slavoniji, koja uključuje mogućnost korištenja pečata crvenim voskom. Vrlo je značajan i heraldički opis koji glasi: „u plavom, dvije valovite grede između kojih, u crvenom, udesno korača kuna naravne boje; iznad greda crvena zvijezda. U nakitu kaciga s modro-zlatnom točenicom iz koje raste modro zatvoreno krilo, a na njemu isti lik kune između greda“. Razlozi koji su Vladislava primorali da napravi ovakav čin za Slavoniju, naravno leže u činjenici da vladar pokuša zaštititi južne granice svojega kraljevstva, a bila je i dobra strateška odluka koja će biti od značaja protiv navala Osmanlija koje naziva „dušmanima kršćanstva“ i „vječitim neprijateljima“.⁵³

Slika 5 Grb Kraljevine Slavonije koji se nalazi u grbovnici kralja Ludovika II. Jagelovića (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 75)

Navodi se da je upravo grb Slavonije jedini hrvatski grb čiji je izvorni grbovnik sačuvan u originalnoj inačici.⁵⁴ Taj grb je imao plavi, to jest modri štit, usred kojeg su se nalazile grede,

⁵³ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 74.

⁵⁴ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 47.

a unutar *valovitih* greda je crveno polje unutar kojeg se nalazi kuna koja trči nalijevo, također jedan od hrvatskih simbola, te na zaglavlju se nalazila zvijezda sa šest krakova crveno-zlatne boje. Grede unutar grba predočuju rijeke, Savu i Dravu, a šestokraka zvijezda simbolizira Boga Marsa.⁵⁵ Doduše, drugi izvori imaju drukčije tumačenje šestokrake zvijezde. S obzirom na vrlo veliku prisutnost zvijezde u heraldici ovih prostora, smatra se da je vjerojatnije da simbolizira zvijezdu Danicu, tj. Veneru, koja se nerijetko može pronaći i u kombinaciji s mladim mjesecom.⁵⁶ Grbovnik također sadržava prikaz s integriranom kacigom oko kojeg se prikazuje plašt s plavom i zlatnom bojom. Ovakva inačica grba se već naredne godine počinje pojavljivati na saborskom pečatu i ostalim dokumentima, te se od 17. stoljeća počinje pojavljivati u grbu Trojednice.⁵⁷

Grb Slavonije smatra se i najljepšim grbom svih sastavnica jer se drži heraldičkih zakona toga doba uz iznimnu umjetničku vrijednost. Navodi se i da je oko štita prikazan i nakit u renesansnom stilu.⁵⁸ Također se govori i o simbolu kune, koji se pojavljuje čak dva i pol stoljeća ranije od povelje Vladislava, te simbol kune je bio prikazivan na kovanom novcu 1237. godine. Kako je kuna u prikazana u ovoj inačici grba kako trči nalijevo, prema tome možemo razlikovati prve banovce (kovani novac u Slavoniji) od drugih, koji su sadržavali prikaz kune koja trči nadesno.⁵⁹

U određenim inačicama slavanskoga grba valovite crte su plave boje, posebno ističući važnost dviju rijeka kao simboliku grba. Standardno crveno polje se nerijetko prikazivalo kao plavo polje u službenim prikazima. Iako se kao službena godina postanka navodi 1496., važno je naglasiti da je on poznat i još ranije, no nažalost nije sačuvan, a kao glavni simbol grba se navodi otprije poznata kuna.⁶⁰ Uz ovaj otprije opisani grb Slavonije, postojala je još jedna inačica koja se pojavljivala još i ranije. Taj grb je sadržavao tri crvena psa (ili kune) koji su pozicionirani unutar srebrnog štita u trku.⁶¹

4.2. Grb Dalmacije

⁵⁵ *Isto*, 48

⁵⁶ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 26.

⁵⁷ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 48.

⁵⁸ M. GRAKALIĆ, *Hrvatski grb*, 47.

⁵⁹ *Isto*, 48.

⁶⁰ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 26.

⁶¹ *Isto*, 28.

Napominje se da o samom grbu Dalmacije, kao i o samoj etimologiji riječi, ne postoje dokumenti koji dokazuju postanak. Grb se sastoji od štita modre boje u kojem se nalaze tri životinjske glave. Riječ je naravno o tri leopardove (risove, lavlje) glave koje se nalaze u omjeru dva naprama jedan, u kojem su dvije glave iznad, a jedna ispod. Navodi se da se heraldika još uvijek utvrđuje *čije* su to glave. Uvriježeno je mišljenje da su glave vjerojatno leopardove, no poneki prikazi glave s grivom možda ukazuju na to da su to lavlje glave. Prvi prikaz grba pojavljuje se 1406. godine na povelji kralja Sigismunda III.⁶² Prvi puta na kovanom novcu grb Dalmacije pronalazimo kod kralja Ladislava V. sredinom 15. stoljeća, na čijem se *denaru* prikazuje zajedno s grbovima Češke, Ugarske i Moravske. Uz kovani novac kralja Ladislava V., grb Dalmacije na kovanom novcu Matije I. Korvina i Vladislava II. označava sveukupni grb zemalja Hrvatske.⁶³

S obzirom na otprije spomenuti grbovnik Gelre, u kojem se nalaze te lavlje, tj. leopardove glave, postoji i još jedna, vjerojatna, senzacionalna teorija porijekla grba Dalmacije. Laszowski navodi da iako postanak dalmatinskog grba nije zabilježen, no da sasvim sigurno nije postojao do vladavine Sigismunda Luksemburškog, te je sasvim moguće da je Dalmacija dobila svoj grb upravo od Sigismunda. Kako se prvi puta grb Dalmacije pojavljuje na njegovome pečatu, navodi se je dalmatinski grb jedini hrvatski grb na tome pečatu, te se smatra da je dalmatinski grb smatran jedinim i službenim grbom Hrvatske u to vrijeme.⁶⁴ Grakalić zaključuje da luksemburška kuća i dan-danas sadrži leopardove glave u svojem štitu, a u njemačkom jeziku imenica *der Luchs* označava risa, navodi se kako je moguće da životinja posrijedi nije lav, već leopard, a postoje teorije i kako su luksemburški moćnici naslijedili svoje znakovlje od Anžuvina, nekadašnjih vladara ovih prostora.⁶⁵

Zanimljiv je podatak da su životinjske glave zapravo gotovo sigurno lavlje, no Heimer navodi kako se „od početka 15. stoljeća one već prikazuju *en face*, što se u heraldičkoj terminologiji zove leopardima (iako su i dalje lavovske glave!)“. Također se navodi da se dalmatinski grb od tada pronalazi u velikoj većini grbovnika, korišten od strane vladara i pretendenata, te da se od 17. stoljeća može pronaći u grbu Trojednice, čak i za vrijeme kada je Dalmacija bila dio austrijske Monarhije.⁶⁶

⁶² M. GRAKALIĆ, *Hrvatski grb*, 55.

⁶³ *Isto*, 58.

⁶⁴ Emilij LASZOWSKI, „Stari grbovi zemalja Nezavisne Države Hrvatske“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 22-23/1942., br. 1, 212.

⁶⁵ M. GRAKALIĆ, 1990., prema: Emilij LASZOWSKI, „Stari grbovi zemalja Nezavisne Države Hrvatske“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 22-23/1942., br. 1, 212.

⁶⁶ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 45.-46.

Svakako je nužno napomenuti da prikaz lavljih glava varira kroz povijest. Posebice je bitan jedan detalj, a to je prikaz je lavova s crvenim jezikom. S obzirom na činjenicu da lavovi u današnjem prikazu grba Dalmacije nemaju jezike, „pa je očito da se njihov lik oslanja na tradicije uporabe tog grba u sklopu zajedničke uporabe triju hrvatskih zemaljskih grbova, odnosno kasnijeg zajedničkog grba Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“. Naime, tijekom austrijske vladavine u Dalmaciji, prije 1918. godine, u raznim zapisima i dokumentima se može pronaći prikaz lavova bez jezika. S obzirom da su talijanski nacionalisti koristili simbol lavova s jezicima, svakako je moguće kako postoji šansa da je to utjecalo na prikaz današnjeg grba Dalmacije u prvotnoj kreaciji grba Republike Hrvatske.⁶⁷

4.3. Grb Istre

Istarski grb je specifičan po tome što se Istra kao regija izdvajala kroz povijest na nekoliko načina. Iako već od VI. i VII. stoljeća biva naseljena Hrvatima, nije bila u potpunosti dijelom Hrvatske kroz povijest, već tek nakon kraja 2. svjetskog rata. Opis grba glasi ovako: „... u modrom štitu zlatna koza okrenuta udesno sa crvenim papcima i rogovima“.⁶⁸ Navodi se kako pravo porijeklo istarskog grba nije egzaktno utvrđeno, već postoje samo pretpostavke, s obzirom kako nema sačuvanih zapisa o njemu. Grakalić tvrdi kako je porijeklo vjerojatno rimsko, no dodaje kako možda i potječe iz predheraldičkog vremena od naroda poput Histra i Liburna.⁶⁹ Nadalje, grb dobiva svoj potpuni heraldički oblik tek u XI. stoljeću. No, postavlja se pitanje kako je baš koza odabrana kao simbol Istre. Naime, za vrijeme antike, koza je bila vrlo važan simbol Istre, stoga nije nimalo neobično kako je inkorporirana u heraldički simbol.⁷⁰

Peić Čaldarović i Stančić navode da „prikaz koze varira kroz povijest pa je tako koza „zlatne ili srebrne boje i kratkih rogova, ali s različitim bojom štita (plava, zelena, plava sa zelenim podnožjem), različito okrenuta (udesno ili ulijevo) i različita stava (sa sve četiri noge na tlu ili podignute prednje desne odnosno lijeve noge)“.⁷¹ Autori tvrde da se prvi prikazi grba Istre mogu datirati tek iz druge polovice 17. stoljeća, u vrijeme kad je teritorij Istre bio podijeljen na austrijski i mletački, gdje je bio korišten kao neheraldički lik za razne prigode. Stoga, postavlja se pitanje iz kojeg je dijela, mletačkog ili austrijskog, Istra dobila simboliku

⁶⁷ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 19.

⁶⁸ M. GRAKALIĆ, 1990., prema: Emilij LASZOWSKI, Rudolf HORVAT, Vjera BOJNIČIĆ-ZAMOLA, *Grbovi Jugoslavije*, Zagreb, 1932.

⁶⁹ M. GRAKALIĆ, *Hrvatski grb*, 71.

⁷⁰ *Isto*, 73.

⁷¹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 121.

koze. Tvrdi se da autori imaju podijeljena mišljenja pa se tako mletački dio povezuje s gradom Koprom te talijanskim nazivom za kozu, *capra*, koji je bio centar mletačke Istre.⁷² Navodi se kako je austrijski vladar dodjeljivao grbove, a Istra, pod vladavinom Habsburga, te Pazinska grofovija, nisu zapisani da im je vladar dodijelio grb.⁷³ Također postoji još još jedno primamljivo objašnjenje koje govori da je razlog pojavljivanje koze/jarca (satir) u tome obliku jer je upravo riječ *satir* anagram od riječi *Istra*, s daljnjim objašnjenjem da su anagrami nerijetko bili korišteni u heraldici. No, postoji mogućnost da lik životinje uopće nije u prvom planu, s obzirom da zvjeroliki satir možda samo simbolizira grb koji predstavlja putem anagrama, te da je to vrsta grba koja ima tu distinkciju „govorećeg grba”.⁷⁴

Nadalje se navodi se kako „grb pripisan Istri prvi put se pojavio u posve specifičnom obliku sredinom 16. stoljeća u Grbovniku Svetog Rimskog Carstva (*Wappenbuch des Heiligen römischen Reiches*) Stephana Brechtela“. Ta inačica grba prikazuje štit srebrne boje i kosu srebrnu gredu na kojoj je ispisano *Isterreich*, ponavljajući se u nakitu grba te iz vrha kacige koji sadrži srebrno-crni plašt. Značenje natpisa *Isterreich*, označava nam da se zapravo radi o izvornom grbu kneževine Istre (*Das Fürstentum Isterreich*).⁷⁵

4.4. Grb Dubrovačke Republike

Prvi dubrovački grb nastaje sredinom 14. stoljeća, priznanjem Ludovika I. Anžuvinca, hrvatsko-ugarskog kralja, koji zatim dodjeljuje zastavu s grbom Dubrovačkoj Republici. Ta zastava je sadržavala stari grb Arpadovića; četiri srebrne grede na crvenom. Povelja Ludovika I. Anžuvinca iz 1358. godine nalaže Dubrovačkoj Republici da njegovu zastavu ili grb moraju nositi *i na suhom i na moru*. Napominje se kako postoje zapisi koji označavaju uporabu ugarske i uporabu dubrovačke zastave s likom sv. Vlahe, te se ugarski grb uvelike koristio do 17. stoljeća i kao grb Dubrovnika te se pojavljuje i na kovanom novcu. Zbog percepcije četiri plave grede koje su se ponekad tumačile kao četiri rijeke, počinju se prikazivati u plavoj boji u dijelu prikaza. Stoga se u inačici suvremenije varijante ovoga grba, prikazuje se s dvije crvene grede u plavom, te se navodi da je to vrlo kontroverzna odluka s heraldičkog stajališta.⁷⁶

Nadalje, autori navode da je razlog uzimanja lika sv. Vlahe moguć jer je konkurentska Mletačka Republika postavila lik lava za svoj grb, prema zaštitniku sv. Marku Evanđelisti te je

⁷² Isto, 119.-120.

⁷³ Isto, 122.

⁷⁴ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 181.

⁷⁵ Isto, 173.

⁷⁶ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 44.-45.

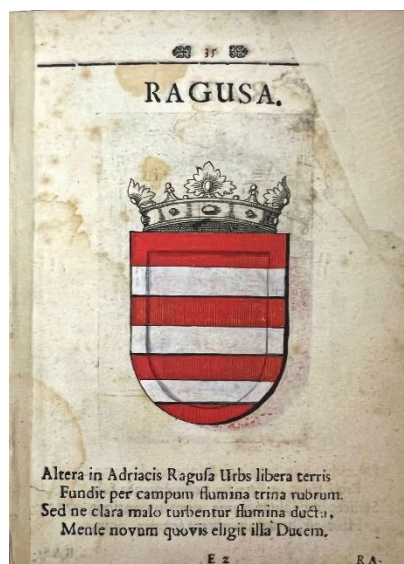
Dubrovačka republika uzela zatim lik svojega zaštitnika. Sv. Vlahe, kao simbol grada Dubrovnika, često se može vidjeti s raznim predmetima koji ukazuju na zaštitu grada, kao npr. maketom samoga grada te se prikazuje u biskupskoj odori s podignutom desnom rukom koja ukazuje na blagoslov grada. Također, Dubrovnik kroz povijest koristi niz simbola, no lik sv. Vlahe ostaje kao jedini ustaljeni simbol grada i simbol identiteta. Jedan od takvih simbola jest upravo otprije spomenuti simbol lava, koji je Dubrovačka Republika koristila u svrhu priznanja suvereniteta Mletačke Republike, no kasnije, priznavši suverenitet ugarskog kralja, simbol lava je uklonjen kao heraldički simbol Dubrovačke Republike i više se ne pojavljuje u tom kontekstu. No, dakako je važno istaknuti činjenicu da Dubrovačka Republika nije isticala grbove koji su joj bili nametnuti na način na koji su ti isti to zamislili te se napominje da su isticali tuđinske grbove samo kada su smatrali da to politička prilika zahtijeva, stoga su uglavnom koristili simbol vlastitoga sv. Vlahe. Kao neheraldički simbol, lik sv. Vlahe se pojavljuje u svakojakim prilikama, poput novaca, građevina, pečata itd.⁷⁷

Dubrovnik je svoju samostalnost temeljio na Višegradskom ugovoru iz 1358. godine, a stotinu godina nakon njega počinje s plaćanjem harača sultanu radi zaštite, no svejedno priznaje ugarskog kralja, iako se grb ugarskog kralja počeo sve manje prikazivati. Sredinom 15. stoljeća Dubrovnik postaje priznat pod imenom Dubrovačka Republika. Nakon što su Habsburgovci preuzeli ugarsko prijestolje, Dubrovačka Republika dobiva status samostalne države i upravo tada se uporaba vlastitog štita počinje ustaljivati i koristiti kao službeni grb.⁷⁸ Dubrovački grb je imao stalnu uporabu sve do prestanka njena postojanja 1808. godine, a ponovna uporaba počinje 1990. godine u grbu Republike Hrvatske.⁷⁹

⁷⁷ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 110.-112.

⁷⁸ *Isto*, 112.-113.

⁷⁹ *Isto*, 118.

Slika 6 Prikaz grba Dubrovačke Republike (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 113.)

Boje otprije spomenutog dubrovačkog grba (sa srebrnim i crvenim gredama) se postupno mijenjaju, a prvotno srebrne grede se zamjenjuju s plavom, iako se u verzijama koje nisu u koloru prikazuju kao crvene i srebrne na određeni heraldički način. Srebrne grede su poprimile konotaciju rijeka, te poprimaju time plavu boju, a od 19. stoljeća je učestaliji prikaz plavih greda od srebrnih, iako postoje primjeri i srebrnih i crvenih greda ukomponiranih u jedan grb.⁸⁰

Važno je još spomenuti i latinsku krilaticu *Libertas* (sloboda), koja je simbolizirala samostalni život građana i bila je od ključne važnosti. Ta krilatica je bila toliko važna za Dubrovčku republiku da se riječ *Libertas* pojavljivala čak i na zastavi. U današnje vrijeme su mnogi nazivi udruga ili skupova inspirirani tim nazivom.⁸¹ Pojavljivala se i na novcu, koji je nosio naziv *libertina*. To je bio srebrni kovani novac većih dimenzija, kovan krajem 18. stoljeća. Kovana je po uzoru talira Majke Terezije koji se koristio za plaćanje na području Osmanskog Carstva kao konkurentna valuta.⁸²

⁸⁰ Isto, 113.-115.

⁸¹ Libertas (Dubrovnik). *Enciklopedija.cc*, Pristupljeno 20. 12. 2023. [https://enciklopedija.cc/wiki/Libertas_\(Dubrovnik\)](https://enciklopedija.cc/wiki/Libertas_(Dubrovnik)),

⁸² libertina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., Pristupljeno 20. 12. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36355>

5. Povijesni grbovi i simboli

5.1. Ilirski grb i njegova simbolika

Ilirski grb, koji se u Hrvatskoj javlja krajem 16. stoljeća, u svojem grbu prikazuje vrlo bitne motive mladog mjeseca i zvijezde s šest krakova. Kako je otprije spomenuto, takav grb se naziva još i Leljivom.⁸³ Leljiva (Leliwa) je zapravo naziv obiteljskog poljskog grba koji sadrži mlađak i zvijezdu, obično na štitu plave boje, a vrlo je učestali obiteljski grb u Poljskoj kroz stoljeća, koji se još i dan danas koriste njihovi potomci.⁸⁴

No, kakvu simboliku nam prenosi ta kombinacija simbola koju sadrži Leljiva? U različitim razdobljima kroz povijest se koristila slična kombinacija simbola i njihovo značenje se često krivo objašnjava, baš zbog prevelike rasprostranjenosti u različitim kulturama u kojima se koristi. Mladi mjesec, tj. mlađak, uz zvijezdu se kao motiv može pronaći u paganstvu i kršćanstvu, a kroz srednji vijek se u europskoj kulturi nerijetko može pronaći na pečatima i kovanom novcu, a također i na zastavama. Na ovim prostorima se taj par isto tako može pronaći na grbu, novcima i grobnim spomenicima.⁸⁵ Možemo ga pronaći na kovanom novcu koji su izdavali za Slavoniju, na takozvanim banovcima, ali par simbola mladog mjeseca i zvijezde u to vrijeme nije imao teritorijalnu važnost jer se nije pojavljivao u štitu. Također, vrijedi mišljenje određenih stručnjaka da je taj simbolički par najstariji simbol Hrvata, tj. najstariji grb, no iako se mladi mjesec i zvijezda smatraju izvornim i jednim od najstarijih hrvatskih simbola, nikad nisu imale pravu heraldičku primjenu u grbu štita. Stoga se smatra kao jednim od najvažnijih i najstarijih neheraldičkih simbola, a njegova važnost je dovela do toga da se uvrsti u grb Republike Hrvatske.⁸⁶

Kao prvi zastupnik tih simbola na ovim prostorima se smatra Ljudevit Gaj, pošto je on predvodio ilirski pokret.⁸⁷ Nakon završetka preporodnog razdoblja, Gaj je pokušao obnoviti uporabu ilirskog imena, ali nije uspio u tome naumu. On je dao svoje tumačenje ilirskog simbola i njegovog naziva i povezo je simbol mladog mjeseca i zvijezde sa starim slavenskim poganskim vjerovanjima. Prema Gajevom tumačenju, u tim vjerovanjima zvijezda predstavlja Ladu (Veneru), dok mladi mjesec predstavlja Lelja (Erosa), božanstvo ljubavi i ljepote. Izraz „leljiva“ je nastao kada se Lelj, okrećući se prema Danici kao da ju nastoji uhvatiti, spojio u

⁸³ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 139.

⁸⁴ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 43.

⁸⁵ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 139.-140.

⁸⁶ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 152.-154.

⁸⁷ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 140.

nebeskom prikazu zajedno s mladim mjesecom. Gaj smatra da često prisutnost leljive u poljskim, češkim i ruskim obiteljskim grbovima potvrđuje tezu o ilirskoj pradomovini Slavena. Prema Gaju, Slaveni su znak leljive prenijeli iz svoje pradomovine, tzv. *Ilirskog poluotoka*, u svoju češku, poljsku i rusku, te se ona mora smatrati jedinim grbom svih zemalja i plemena.⁸⁸ Slavenska mitologija nam pak donosi drukčije značenje tih simbola, a mlađak, zvijezda Danica i sunce imaju božansko značenje. U slavenskoj i baltičkoj predaji, mjesec se veže uz boga Peruna, a Danica, u mitologiji mjesечеva sestra, sunce moli kao nevjestu. Neki izvori tvrde da se Lada u kombinaciji s Leljjom (mjesecom) tvori par koji se naziva *Leljiva*.⁸⁹ Također možemo pronaći i naziv Venera za zvijezdu Danicu, koji je nastao jer podsjeća na planet Veneru koji se gleda u zoru.⁹⁰

Ovo znakovlje kasnije dobiva potpuno novo izdanje koje slijedi u 16. stoljeću, a tada se njegova uporaba mijenja i ne koristi se više na kovanom novcu. Naime, odsada je prikazivan na štitu crvene boje u svrhu promicanja ilirske ideologije, koja obuhvaća države s ovih prostora, kao zastava svih južnoslavenskih zemalja, te zastupa jedinstvo naroda koje je zasnovano na zajedničkom jedinstvu da su južnoslavenski narodi potekli upravo od starih Ilira. Takvo znakovlje je u heraldičkom smislu korišteno kao politički alat u kojemu se izražavala nacionalna emancipiranost od Habsburgovaca, te nije bilo prihvaćeno u jakim političkim krugovima. U 17. stoljeću se simbol mladog mjeseca i zvijezde počeo koristiti kao dio grba Trojednog Kraljevstva.⁹¹

Ilirci su koristili znak mladog mjeseca i zvijezde kao samostalni ukras na različitim predmetima. Isto tako, koristili su ga kao grb i simbol obnove kulturnog programa, zajedno s hrvatskim šahiranim štitom koji je simbolizirao politički program obnove neovisnosti i jedinstva Trojedne Kraljevine. Javno se koristio do zabrane ilirskog imena i simbola 1843. godine. Nakon dozvole njihove uporabe u kulturi 1845. godine, ponovno je postao vidljiv, posebno 1848. godine na Jelačićevim banskim zastavama. Tijekom neoapsolutizma (Bachova apsolutizma) 50-ih godina 19. stoljeća, javna uporaba hrvatske nacionalne trobojnice, koja je bila prihvaćena 1848. godine je bila onemogućena, ali leljiva nije bila potpuno zabranjena, barem ne u privatnoj uporabi osoba čije zasluge iz 1848. godine dvor nije mogao zanemariti. Zato se znak mladog mjeseca i zvijezde pojavio u Jelačićevom grbu koji mu je vladar dodijelio 1854. godine, a u istom periodu pripada i biskupskom grbu Josipa Jurja Strossmayera, koji je

⁸⁸ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, 2011., prema: Ivo BANAC, *Grbovi: biljezi identiteta*, Zagreb, 1991., 24.

⁸⁹ M. BOŽIĆ, S. ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi*, 141.

⁹⁰ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 43.

⁹¹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 154.

bio imenovan biskupom 1850. godine. Nakon ispunjenja svoje uloge u preporodnom procesu, ilirski grb gubi na važnosti nakon Gajevog neuspjelog pokušaja oživljavanja časopisa *Danice* 1853. godine, a postupno se i potpuno prestaje koristiti 60-ih godina 19. stoljeća.⁹²

5.2. Grb Trojednog Kraljevstva

Dualizam u austrougarskoj i donošenje Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine su prekretnice koje će utvrditi tijekom događaja zemalja Hrvatske u narednih 50 godina.⁹³ Takav ustroj u državi ima veliki utjecaj i na grb Trojednice, te je nagodba „Trojednu Kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju pretvorila u autonomnu kraljevinu vezanu s Kraljevinom Ugarskom, s kojom je činila istočnu (transljatanijsku) polovicu Austro-Ugarske Monarhije.“⁹⁴ Iako je Hrvatska imala odvojeni politički položaj u takvoj zajednici, to joj je i također smanjilo autonomiju, a zbog politike dualizma, ujedinjenje hrvatskih zemalja nije izvjesno.⁹⁵ Često se koristio naziv zemlje krune sv. Stjepana za otprije spomenutu zajednicu naroda.⁹⁶

Grb Trojedne Kraljevine se razlikuje od ugarsko-hrvatskog grba, te se u njemu pojavljuju grbovi Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Pojavljuju su ključni elementi iz svakog zasebnog grba, te imamo kvadratni uzorak s grba Hrvatske, motiv kune iz slavonskog grba i tri glave leoparda iz dalmatinskog grba. Raspored grbova s lijeva na desno je Hrvatska-Slavonija-Dalmacija, no postoje i različiti rasporedi od ovog uobičajenog. Iako grb postaje istaknut nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe, prvi puta se pojavljuje početkom 17. stoljeća na talirima (kovani novac) kralja Matije II., a također je i vidljiv na nadgrobnoj ploči Tome Erdödyja-Bakača (1558-1624), koji označava njegovo banovanje Trojedinim Kraljevinama.. Ovaj grb se koristio sve do 1918., kada je Habsburška Monarhija prestala vladati Trojednicom, te se u današnje doba ovaj grb još uvijek može pronaći u Zagrebu, možda najistaknutiji na krovu crkve sv. Marka.⁹⁷

Postojale su tri specifične varijacije grba Trojednog Kraljevstva koje su se koristile tijekom 19. stoljeća.⁹⁸ Prvi tip grba je složeni tip grba „u kojemu su heraldički simboli Hrvatske, Dalmacije i Slavonije smješteni u tri zasebna, ali međusobno povezana štita okrunjena

⁹² Isto, 160.-162.

⁹³ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 78.

⁹⁴ Isto, 79.

⁹⁵ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 139.

⁹⁶ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 80.

⁹⁷ M. GRAKALIĆ, *Hrvatski grb*, 77.-78.

⁹⁸ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 141.

zajedničkom krunom“.⁹⁹ Možemo promotriti i opisati zastavu bana Franje Vlašića iz 1832. kao primjer takvog tipa grba. U obliku je lastavičjeg repa, a u sredini aversa se može pronaći grb barunove obitelji, a grb Trojednog Kraljevstva se nalazi na reversu iznad kojeg se nalazi kruna sv. Stjepana. Redosljed grbova kraljevine je Dalmacija-Hrvatska-Slavonija.

Slika 7 Zastava bana Franje Vlašića, 1832. g. (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 93.)

U zastavi bana Josipa Jelačića iz 1848. pronalazimo neke razlike. Iako su obje banske zastave u obliku lastavičjeg repa, Jelačićeva zastava je trobojnica, dok Vlašićeva nije. Jelačićeva zastava također ima različiti raspored grbova kraljevstva, redosljedom Hrvatska-Slavonija-Dalmacija. Grb banske obitelji se nalazi na reversu na Jelačićevoj zastavi, dok u Vlašićevoj na aversu. Ovakav stil se počeo sve manje i manje koristiti, a potpuno se prestaje koristiti nakon 1868. godine, propisivanjem službenog grba Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u jednom štitu.¹⁰⁰

⁹⁹ *Isto*, 142.

¹⁰⁰ J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 92.-93.

Slika 8 Zastava bana Josipa Jelačića, 1848. g. (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 92.)

Druga varijacija grba je „sjedinjeni grb u kojemu su grbovi Dalmacije, Hrvatske i Slavonije sjedinjeni u zajedničkom štitu“. U prvoj varijaciji su grbovi odvojeni, dok su ovdje sjedinjeni u jedinstveni štit, također različitog rasporeda, a koristili su se istovremeno 1860-ih godina. Bitna instanca korištenja druge varijacije grba Trojednog Kraljevstva jest na kovanom novcu bana Jelačića, *križaru*, koji se pojavio samo godinu dana nakon njegove banske zastave koja je koristila prvi tip grba s odvojenim štitovima.¹⁰¹

Slika 9 Avers i revers križara bana Josipa Jelačića iz 1849., tip grba sa sjedinjenim grbom Trojedne Kraljevine (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga

¹⁰¹ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 145.

grba: *Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 145.*)

Bitna karakteristika ovog stila na novcu jest okomita podjela grba, no navodi se kako je kruna, iako vrlo detaljna, prevelikih dimenzija u odnosu na štit, te heraldičari smatraju kako to umanjuje čitljivost sadržaja i doprinose osjećaju pretrpanosti. Ipak, najčešći oblik prikaza ovoga grba je takav da je razdijeljen na tri polja u omjeru 2:1, a postojale su različite varijacije s ilirskim znakom, bez krune sv. Stjepana itd.¹⁰²

Treća varijacija grba u uporabi je kroz cijelo 19. stoljeće i sadržavala je hrvatski grb sa šahiranim štitom, koji se koristio i samostalno, a i zajedno s grbom Trojedne Kraljevine, a označavao je hrvatski grb u grbu Trojedne Kraljevine. Kako se koristio samostalno u isto vrijeme kao i službeni trodijelni grb, mijenjanjem značenja kroz periode korištenja ovoga grba, suprotstavlja se službenog grbu. Kako se razvijalo shvaćanje da je Trojedna Kraljevina nacionalna država Hrvata, tako se i razmještao raspored grbova u prve dvije, otprije spomenute varijacije grbova. Stoga, šahirani štit se uzima kao glavni heraldički simbol grba Trojedne Kraljevine. Ponekad se hrvatski grb sa šahiranim štitom koristio zajedno s ilirskim grbom, koju je Ljudevit Gaj, predvoditelj ilirskog pokreta objasnio s izrazom „kraljevina Hrvatska i narodnost ilirska“.¹⁰³ Tako je zastava iz preporodnog razdoblja 1842. godine sadržavala ilirski grb na aversu, a povijesni hrvatski grb na reversu.¹⁰⁴

¹⁰² *Isto*, 145.-146.

¹⁰³ *Isto*, 148.

¹⁰⁴ J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 105.

Slika 10 Zastava iz doba Hrvatskoga narodnog preporoda, tip grba sa šahiranim štitom (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 104.)

Tijekom druge polovice 19. stoljeća, šahirani štit se običava smatrati službenim nacionalnim simbolom Hrvatske, te nastaje plan da se 1918. godine zamijeni korištenje trodijelnog grba Kraljevine Hrvatske sa šahiranim štitom i da ime Trojedne Kraljevine prijeđe u *Hrvatska*. Prije nego se ustalio prikaz šahiranog štita u obliku 5x5 crveno-bijelih (srebrnih) polja, raspored i broj polja je varirao, a boja prvog polja grba također nije bila konzistentno jedinstvena, iako se češće uporabljivao onaj s prvim srebrnim poljem, te se napominje se da je uporaba prvog početnog crvenog polja tek u 20. stoljeću postala ustaljena.¹⁰⁵ Postojala je nacionalna zastava za vrijeme Trojednog Kraljevstva, no nije detaljno opisana. Kada je ban Levin Rauch došao na prijestolje 1869. godine, koristila se trobojnica koja je u središtu imala grb Trojedne Kraljevine. Za vrijeme Trojedne Kraljevine se uglavnom koristila trobojnica koja nije sadržavala grb.¹⁰⁶

5.3. Hrvatski nacionalni simboli Kraljevine SHS/Jugoslavije

Godine 1918., formalno zadnje godine postojanja Austro-Ugarske Monarhije prije abiciranja kralja Karla, događanja u Hrvatskom saboru su ukazala na odluku prekida cjelokupnih odnosa s Austrijom i Ugarskom, a „Trojedna Kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija s Rijekom proglašena je neovisnom državom koja s ostalim južnoslavenskim zemljama dotadašnje Austro-Ugarske stupa u novu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba (Država SHS)“. To se rješenje nije smatralo trajnim, već je ideja bila da se pripoje i Srbija i Crna Gora i tako stvori nova jugoslavenska država.¹⁰⁷ Prikaz hrvatskog znakovlja pada u drugi plan za vrijeme Karađorđevića u Kraljevini SHS, kasnije Jugoslaviji. Kako se način vladanja Aleksandra I. svodio na to da su se zanemarivale povijesne značajke, a i razlike naroda u sjedinjenoj državi, odluke o heraldičkim prikazima su preuzeli srpski moćnici.¹⁰⁸ Vidovdanskim ustavom, prvim službenim ustavom nove države, 1921. godine je propisan izgled grbova, dinastički i državni. Prvi, dinastički grb, bio je podijeljen na tri polja, dva gornja polja i jedan donji. Navrh grba se nalazila Lazarova kneževa kruna i njegov orden koji okružuje

¹⁰⁵ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 151.

¹⁰⁶ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 99.

¹⁰⁷ *Isto*, 162.

¹⁰⁸ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 173.

cijeli štit. „U prvom polju imao je tradicionalni grb Srbije, a u drugom polju hrvatski (šahirani) štit, a u trećem kranjskog orla kao simbola slovenskih pokrajina“.¹⁰⁹ Drugi grb, državni, uvelike je složeniji u tome da se sada varijacija kraljevog grba ne pojavljuje u prvom planu, već kao dio dvoglavog orla raširenih krila, a nalazi se na prsima. Ovoga puta se mijenja heraldički simbol Slovenije te je više ne predstavlja kranjski orao, već mladi mjesec u kombinaciji sa zvijezdom ili zvijezdama.¹¹⁰ Valja spomenuti i kako zbog političke ideologije unitarizma, grbovi sastavnica nisu označavali teritorij tih država, već tzv. plemena, sve do 1929. kada će se ta ista plemena ujediniti u jednu državu Jugoslavije u kojoj će teritorijalno biti podijeljene na oblasti pa banovine.¹¹¹ Od 1918. godine, sve češće se počinje šahirani štit koristiti samostalno, a grb Trojedne Kraljevine se prestaje koristiti. Postepeno se šahirani štit potvrđuje kao simbol hrvatskog identiteta i od tada njegova uporaba ne jenjava.¹¹² Najveći doprinos je svakako imala Hrvatska seljačka stranka, koja je šahirani štit koristila kao svoj simbol, a kako je uživala veliku potporu, smatrala se hrvatskim nacionalnim pokretom.¹¹³

Naravno, nameće se pitanje izgleda šahiranog štita sadržanog u grbu SHS. U najvećoj mjeri je započinjalo prvim crvenim poljem, no nerijetko su se koristile razne verzije u kojima se mijenjalo prvo početno polje, a i broj polja u grbu je znao odudarati pa su postojale razne kombinacije. Napominje se kako je uopće korištenje šahiranog štita potvrdilo značaj tog simbola za hrvatsku povijest i definitivno ga zacementiralo kao istaknuti simbol Hrvata, koji se u to vrijeme koristio kao glavni simbol mnogih društvenih i političkih skupina. Grb je glavninu svoje kreacije utemeljio na srpskome grbu, no zastava je ipak bila inspirirana hrvatskom trobojnicom.¹¹⁴ Postojala je kontroverza o izgledu hrvatskog šahiranog štita u grbu nakon što je Svetozar Pribičević, ministar unutarnjih poslova, dao proglas koji se objavio u narodnim novinama 1919. godine „o obliku hrvatskog grba prema kojemu su crvena i bijela polja raspoređena tako da bijela polja čine dvostruki križ“. Naravno, to je uzburkalo javnost i donijelo mnoge kritike i naknadno se povukla ta odluka.¹¹⁵

Nakon što je došlo do stvaranja nove države Jugoslavije, ujedinjenjem *plemena* nastaje tzv. troplemeni narod. Glavnu riječ u novoj državi su ipak vodili Srbi, što je dovelo do *de facto* gubljenja identiteta i nacionalnih simbola. Tada se došlo na ideju kako bi se trebalo boriti protiv

¹⁰⁹ Isto, 174.

¹¹⁰ Isto

¹¹¹ Isto, 176.

¹¹² Isto, 178.

¹¹³ Isto, 180.

¹¹⁴ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 171.

¹¹⁵ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 176.

takve opresije i hrvatski javni dužnosnici su osmislili plan obilježavanja obljetnice stvaranja Hrvatskog Kraljevstva. Kako se vjerovalo da je krunidba kralja Tomislava održana 925. godine, taman bi prošlo tisuću godina od njenog događanja, a moguće je da je ova ideja preuzeta od Mađara, koji su svoju tisućljetnu obljetnicu stvaranja države održali 1896. godine, za što je hrvatska javnost sigurno čula.¹¹⁶ Na toj proslavi su nacionalni simboli biti u punom jeku, a pogotovo je važno korištenje starohrvatskog pletera sa starih spomenika, koji se prihvaća kao novi hrvatski nacionalni simbol.¹¹⁷ Starohrvatski pleter je svoje oživljavanje u obliku nacionalnog simbola doživio tek u ranom 20. stoljeću. No, taj simbol se koristio u razne svrhe, a najvažnija je uporaba bila pokraj imena vladara, vjerno uklesana u oblik tropleta. Troplet se još koristio u svakodnevnoj uporabi, ne samo kao simbol moći, već se i klesao i vezao u kućanstvu, nadgrobnim spomenicima, alatima i sl.¹¹⁸ Možda najpoznatija instanca korištenja ovog simbola je na krstionici kneza Višeslava oko 800. godine, koji se smatra jednim od značajnijih spomenika, a koristili su je i drugi vladari kroz povijest.¹¹⁹ Iako se smatra najstarijim hrvatskim simbolom, nažalost, ni do današnjeg dana nije odgonetnuto njegovo značenje i podrijetlo.¹²⁰

Nadalje, problem nacionalnog identiteta je stvarao veliki problem u Kraljevini SHS od samog njenoga početka. Hrvatsko ime je bilo priznato i simbol šahiranog štita je u državnom grbu, no hrvatski narod je zahtijevao slobodnu državu u sklopu zajednice. Iako su prognoze za budućnost Hrvatske u zajedničkoj državi bile optimistične, daljnji problemi nastaju atentatom Stjepana Radića, istaknutog vođe Hrvatske seljačke stranke, te dovode državu u krizno stanje. Nedugo nakon, kralj Aleksandar uvodi kraljevsku diktaturu u kojoj se ukida Vidovdanski ustav i zabranjuje sve ono što se smatralo nauštrb države, te svaki oblik javnog govora i demokracije više nije moguć. Pa tako Kraljevina SHS 1929. mijenja ime u Kraljevinu Jugoslaviju, sada države diktature u kojoj je vladao nemir za sve one koji se nisu slagali s politikom države.¹²¹ Narod se smatrao jedinstvenim jugoslavenskim, ukidana su hrvatska društva, a ona koja nisu bila ukinuta su bila proganjana. Kako se ukinuo Vidovdanski ustav, kralj donosi novi ustav poznatiji pod nazivom Oktroirani ustav, a tzv. plemenska obilježja više nisu prisutna u sada novom ustavu.¹²² Režim okrutnosti rezultira s još većim tenzijama i stanjem ogorčenosti u

¹¹⁶ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 179.

¹¹⁷ *Isto*, 180.

¹¹⁸ Ivan ŽITOMIRAC, *Troplet. Najstariji hrvatski simbol.*, Melbourne, 2004., 17.

¹¹⁹ *Isto*, 30.-31.

¹²⁰ *Isto*, 17.

¹²¹ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 199.

¹²² *Isto*, 200.-201.

državi, a Jugoslavija gubi svoj međunarodni ugled. Kako bi se popravio međunarodni ugled i poboljšalo stanje u državi, kralj uvodi fragment demokracije. Okuplja se Narodna skupština i stranačko djelovanje koje je bilo moguće, no to sve pada u vodu jer svaki oblik veličanja nacionalne pripadnosti biva spriječen cenzurom.¹²³ Par godina kasnije kralj biva ubijen u atentatu i to donosi velike promjene za državu. Atentat je izveden s namjerom da se država raspadne, no to se nije dogodilo, no ipak je došlo do postupne liberalizacije i opet su se nacionalni simboli mogli isticati.¹²⁴ Pokret isticanja i promicanja hrvatskih nacionalnih simbola predvodi HSS, stranke koja se smatrala vodećom i vladajućom, na čelu s istaknutim predsjednikom Vladkom Mačekom.¹²⁵

Godine 1939. dolazi do velike promjene kada sporazumom između čelnika Hrvatske seljačke stranke i vlade Jugoslavije Hrvatska dobiva novu teritorijalnu jedinicu, Banovinu Hrvatsku, sastavljenu od hrvatskih pokrajina i dijelova Bosne i Hercegovine s većinskim hrvatskim stanovništvom.¹²⁶ Iako se temeljila na ustavu prema kojem su banovine bile tek upravne jedinice, Banovina Hrvatska je ipak bila samostalna, što je odudaralo od ostalih banovina.¹²⁷ Njen jedinstven položaj je zahtijevao novi heraldički izraz „te je novi ban dr. Ivan Šubašić 10. rujna 1940. izdao Okružnicu kojom se utvrđuju izgled i uvjeti uporabe grba Banovine Hrvatske“.¹²⁸ Važna je činjenica da „s osnivanjem Banovine Hrvatske, hrvatska se trobojnica ponovno i službeno koristi kao zastava jednog državnopravnog entiteta“.¹²⁹ Također je ovo prvi put da su se sastavnice Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije nazvane jedinstvenim hrvatskim imenom. Ban Šubašić je uveo Okružnicu koja propisuje izgled grbova Banovine Hrvatske, velikog grba („crveno-srebrni šahirani štit na prsima srebrnog raskriljenog zlatno-okrunjenog dvoglavog orla“ i malog grba („crveno-srebrni šahirani štit okrunjem zlatnom krunom“).¹³⁰ No, grbovi Banovine Hrvatske nisu ostali upečatljivi u hrvatskoj povijesti zbog kratkog vremenskog perioda postojanja same Banovine Hrvatske, a nakon što napad sila Osovina označava kraj Jugoslavije, spremaju se političke promjene početkom 2. svjetskog rata u Hrvatskoj.¹³¹

¹²³ *Isto*, 201.

¹²⁴ *Isto*, 222.

¹²⁵ *Isto*, 225.

¹²⁶ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 183.

¹²⁷ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 234.

¹²⁸ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 183.

¹²⁹ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 51.

¹³⁰ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 183.

¹³¹ *Isto*, 184.

5.4. Hrvatski nacionalni simboli za vrijeme NDH

Godine 1941., 10 travnja, na vlast u Hrvatskoj dolazi nova politička ideja u obliku Nezavisne Države Hrvatske. Tog dana kada je Slavko Kvaternik proglašava, ustaški poglavnik Pavelić se nalazi u Italiji, a generalni konsenzus stanovništva Hrvatske je afirmativan, pogotovo onih koji su jedva dočekali promjenu vlasti od mrske Jugoslavije i rado pozdravljaju kreaciju samostalne države, iako formalnih da pristaša Ustaškog pokreta nije bilo puno. Iako su Hrvati imali velika očekivanja od nove vlasti, ugled NDH srozavala je činjenica njene presudne ovisnosti o nacionalsocijalističkoj Njemačkoj i fašističkoj Italiji.¹³²

Proglašenjem NDH, nastavlja se korištenje grbova Banovine s kojeg se kruna Karadorđevića uklanja, koji su uglavnom sadržavali grbove omanje veličine u svojoj uporabi.¹³³ No, taj šahirani grb, a i prvotne inačice ustaških simbola, započinju s prvim crvenim početnim poljem, što će se uskoro promijeniti i počinje se koristiti grb s 25 bolja u kojemu je početno polje bijele boje. S obzirom na euforiju koju je izazvalo proglašenje nove države za koju se u početku smatralo samostalnom i jedinstvenom, jugoslavenske zastave koje su u to vrijeme vijorile na određenim mjestima bivaju zamijenjene hrvatskom trobojnicom.¹³⁴ Službena državna zastava i grb poprimaju novu adiciju, a to je slovo „U“, koje dodatno ističe vlast Ustaškog pokreta.¹³⁵ Tropletna vitica u obliku zvijezde na službenom grbu se nalazi oko tamnog, modrog slova „U“, a ona je u zastavi na lijevoj strani u gornjem kutu crvenog dijela trobojnice. Grb i zastava NDH je bila detaljno propisana za vrijeme uvođenja njihovih novih iteracija i navodi se kako se zapravo inačice bez propisanih tropletne vitice i slova „U“ nisu smatrane ustaškima, bez obzira o mišljenju koje možda danas prevladava. Zanimljiva je činjenica kako je i Hrvatska stranka prava obično koristila grb koji je započinjao s crvenim poljem, a Pavelić je bio njen član.¹³⁶ Stoga, korištenje bijelog početnog polja zapravo pomiče raspravu u drugom smjenu, od onog heraldičkog do političkog.¹³⁷

Jedno moguće objašnjenje zašto je zapravo korišten baš specifični grb s prvim bijelim početnim poljem dolazi od samih početaka ustrojstva NDH. Kako je Pavelić uglavnom koristio tradicionalne primjere, a do 1918. godine je inačica s početnim bijelim poljem bila u širokoj primjeni, ne bi bilo na odmet zaključiti da je to razlog takve odluke. Također je bitno za

¹³² M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 269.

¹³³ *Isto*, 269.-270.

¹³⁴ *Isto*, 270.

¹³⁵ *Isto*, 271.

¹³⁶ *Isto*, 272.

¹³⁷ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 43.

napomenuti da nikad nije postojala posebna zastava Ustaškog pokreta (Hrvatski oslobodilački pokret), iako se njen simbol često isticao zajedno s grbom i zastavom, te se zapravo u korištenju termina „ustaška zastava“ misli na zastavu NDH, dok se također taj termin, makar netočno, koristi za sve zastave s prvim bijelim poljem. S obzirom na otprije spomenuti tropleterni simbol u grbu i zastavi, uporaba starohrvatskog pletera je za vrijeme NDH bila upečatljiva i vrlo prepoznatljiva. Starohrvatski pleter je bio dio vizualnog identiteta te se koristio u grbu i na zastavi, kao i na pečatu i ostalim službenim dokumentima. Kako je očito da se simboli NDH temelje na povijesnim predratnim rješenjima, da se zaključiti kako je razlog tome poticanje osjećaja pripadnosti domovini, osobito s obzirom na povijesne okolnosti tog vremena.¹³⁸

5.5. Hrvatski nacionalni simboli do ostamostaljenja

Završetkom Drugog svjetskog rata uspostavlja se nova jugoslavenska komunistička vlast. S obzirom da je vojna sila nove države, Jugoslavenska armija, bila u značajnoj mjeri sastavljena od Srba, koji su regrutirani u svrhu otpora protiv NDH, isticane su srpske zastave, zajedno uz jugoslavensku trobojnicu, a korišteni su i standardni komunistički simboli (srp i čekić, petokraka crvena zvijezda) u određenim područjima snažnijeg komunističkog odjeka.¹³⁹ Pod vodstvom tada generalnog sekretara Josipa Broza Tita, otpor partizana je pružan pune četiri godine do 1945., s idejom borbe protiv nacionalsocijalističkog i fašističkog pokreta sila Osovine i NDH, kako bi uspostavili komunističko uređenje.¹⁴⁰

Opis prve inačice grba prvim Ustavom FNRJ 1946. godine je sljedeći: „Državni grb Federativne Narodne Republike Jugoslavije predstavlja polje okruženo žitnim klasjem. Klasje je dole povezano trakom na kojoj je ispisan datum 29-XI-1943. Između vrhova klasja je petokraka zvezda. Usred polja nalazi se pet buktinja koso položenih, čiji se plamenovi spajaju u jedan plamen.“¹⁴¹ U grbu ispisan datum označava datum Drugog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ), a pet buktinja (baklji) označavaju „pet nacija koje su živjele na području šest Narodnih republika – Hrvate, Slovence, Srbe, Crnogorce i Makedonce“.¹⁴² Dogodila se još jedna izmjena 1963. godine, sada već Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), kada je nadodana još jedna buktinja koja je

¹³⁸ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 273.-275.

¹³⁹ *Isto*, 285.

¹⁴⁰ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 193.

¹⁴¹ SLUŽBENI LIST FNRJ (1946.) *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20160826215040/http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav1946.pdf>.

¹⁴² D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 193.

označavala Bosnu i Hercegovinu.¹⁴³ Svaka od narodnih republika je imala pravo kreirati vlasti grb koji bi se sastojao od važnih simbola specifičnih za određenu narodnu republiku.¹⁴⁴ Tako je grb Narodne Republike Hrvatske kreiran s glavnim simbolom šahiranog štita s popratnim simbolima koji su se koristili često u socijalizmu.¹⁴⁵

Slika 11 Grb NR/SR Hrvatske 1947. – 1990. (Željko HEIMER, Grb i zastava Republike Hrvatske, Zagreb, 2008., 43.)

Kao istaknuti simbol za vrijeme komunizma se ističe petokraka crvena zvijezda. Ona je kao simbol označavala antifašizam i revoluciju, no iako dominantna, nije mogla zamijeniti grb, te se čak uporaba zastave koja ne sadrži crvenu zvijezdu smatrala ilegalnom.¹⁴⁶ Zanimljiva je uporaba i stav o hrvatskom šahiranom štitu u vremenu komunizma. Dok su ga neki doživljavali kao nesocijalistički i neprihvatljivi simbol koji je podsjećao dio stanovništva na nedavno poraženu NDH,¹⁴⁷ drugi su ga rabili jer su smatrali da je to općeprihvaćeni simbol Hrvatske, te se uvelike koristio kako bi privukao što više pojedinaca u partizanski pokret, pritom koristeći već poznate hrvatske simbole.¹⁴⁸ Iako je postojala mogućnost uporabe vlastitih simbola koji bi označavali nekakvu suverenost, uglavnom su se koristili simboli komunizma.¹⁴⁹

¹⁴³ SLUŽBENI LIST SFRJ (1963.) *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20200620125946/http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>

¹⁴⁴ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 194.

¹⁴⁵ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 43.

¹⁴⁶ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 198.

¹⁴⁷ *Isto*

¹⁴⁸ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 292.

¹⁴⁹ *Isto*

Za vrijeme svečanosti, koristila se hrvatska državna zastava zajedno s jugoslavenskom i zastavom KPJ. Hrvatska državna zastava tog vremena je bila hrvatska trobojnica s klasičnim simbolom komunizma, crvenom petokrakom zvijezdom, a sama zastava je preuzeta iz ratnog perioda.¹⁵⁰ Heraldika rješenja za vrijeme Jugoslavije očito su inspirirana onim sovjetskim, no ti simboli su zanemarili tradiciju.¹⁵¹ Iako se samostalni hrvatski nacionalni simboli uglavnom nisu koristili, jedino je šahirani štit ostao kao prepoznatljivi i glavni element novog grba, što potvrđuje premisu da se još uvijek smatra općeprihvaćenim simbolom Hrvata, iako se ovoga puta nalazi u novom ruhu.¹⁵² Također su se ponekad zastave manjina u hrvatskim krajevima bile isticane zajedno s zastavama vlasti, kako bi se prikazalo slaganje naroda i jedinstvo.¹⁵³ Isticanje nacionalnosti i nacionalnih simbola se ponovno počinje mijenjati „liberalizacijom unutarnjeg života u SFRJ nakon Brijunskog plenuma godine 1966. i smjenjivanja dotadašnjeg jugoslavenskog potpredsjednika Aleksandra Rankovića“. To dovodi do učestalijeg isticanja samostalnih nacionalnih simbola bez komunističkih i općenito do slobodnijeg izražavanja.¹⁵⁴ Grbovi koji su se koristili nisu imali točno određenu boju prvog početnog polja, uglavnom su bili s početnim crvenim poljem, no i onih sa bijelim je bilo napretek. Kao primjer se navodi piće za masovnu proizvodnju, vinjak *Trent* koji je u svome dizajnu imao grb s početnim bijelim poljem. Naravno, da je to predstavljalo problem vlasti, ovaj proizvod nikad ne bi se pojavio na policama trgovina. To dovoljno govori o tome da vlast nije previše zanimala boja početnog polja u šahiranom štitu, kao što je to danas slučaj.¹⁵⁵ Liberalizacija ipak ne dovodi do potpune slobode u izražavanju hrvatskih nacionalnih simbola te vlasti svejedno progone one za koje smatraju da izražavaju antisocijalističke stavove.¹⁵⁶ Simboli za vrijeme komunističkog režima će ostati u uporabi 45 godina, sve do 1990. godine kad dolazi do velikih promjena.¹⁵⁷

5.6 Grb Republike Hrvatske

U jugoslavenskoj državi krajem 1980-ih nastaju velike tenzije zahtijevanjem vladajućih da se stvori centralizirana Jugoslavija. Još uvijek vođeni geslom *bratstvo i jedinstvo*, isticanje

¹⁵⁰ *Isto*, 300.

¹⁵¹ *Isto*, 304.

¹⁵² *Isto*, 306.

¹⁵³ *Isto*, 305.

¹⁵⁴ *Isto*, 307.

¹⁵⁵ *Isto*, 308.

¹⁵⁶ *Isto*, 310.

¹⁵⁷ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 200.

hrvatskih nacionalnih simbola nije viđeno kao prihvatljivo. Kako se iznimna pažnja posvećivala neisticanju nacionalnih simbola u Hrvatskoj, još se više vlast plašila od isticanja ustaških simbola. Dobar primjer za to je Univerzijada u Zagrebu 1987. godine, međunarodnog karaktera, gdje je hrvatska trobojnica zamijenjena duginim bojama, a inicijal *U* je pretvoren u istoznačno ćirilično *Y*.¹⁵⁸ Kako kriza jača unutar države, po prvi puta se osnivaju oporbene stranke HSLŠ i HDZ, koje u početku hrvatske nacionalne simbole nisu isticale, a HDZ prvi počinje s isticanjem samostalnih hrvatskih nacionalnih simbola.¹⁵⁹ Nakon što su se hrvatski nacionalni simboli počeli češće samostalno upotrebljavati, mediji u Beogradu su takve isticanje nacionalnosti osuđivali i smatrali prijetećim i opasnim za srpski narod. Počeli su se najavljivati samostalni izbori i to je rezultiralo brojnim skupovima gdje su se nacionalni simboli bili isticani, a zastave koje su korištene naširoko su donijeli kanadski iseljenici, a oni su imali prvo početno bijelo polje šahovnice.¹⁶⁰ Hrvatski mediji nisu vidjeli problem u isticanju takve inačice našeg simbola, a nisu ni srpski mediji, koji su zapravo smatrali šahovnicu i samostalne simbole ili ustaškima ili prijetećima.¹⁶¹ Sve učestalije se koriste samostalni simboli i gradi se otpor prema komunističkoj vlasti, što dovodi do izbora u kojima će pobijediti HDZ. Ta pobjeda nije samo značila promjenu vlasti, već korak prema potpunom osamostaljenju Hrvatske i nastojanju kreiranja nove države bez tuđe ideologije.¹⁶²

Hrvatska će shodno praksi dobiti novi grb, kao što je i običaj kad države postanu samostalne nakon izlaska iz multinacionalnih tvorevina. Novi grb je dizajniran kako bi prenio trenutak osamostaljenja, s fokusom na integraciju različitih hrvatskih teritorija u jedan, koje su bile dio različitih kultura i utjecaja. Navodi se kako je novi hrvatski grb zapravo kompromis između tradicionalne heraldike i suvremene, a i pokušaj spajanja povijesti naroda sa uspostavom samostalne države.¹⁶³ Za idejnu stranu stvaranja grba, angažiran je akademik Nikša Stančić u suradnji s predsjednikom Sabora Žarkom Domljanom. Za likovnu stranu je angažiran Miroslav Šutej, koji je pripremio rješenja koja je pregledao predsjednik Tuđman zajedno sa Stančićem i Domljanom. Krajnja ideja bila je kruna sastavljena od povijesnih i regionalnih grbova koja se nalazila povrh šahiranog štita. Prijedlog je prihvaćen te su ga saborski odbori

¹⁵⁸ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 330.

¹⁵⁹ *Isto*, 331.

¹⁶⁰ *Isto*, 334.

¹⁶¹ *Isto*, 334.-335.

¹⁶² *Isto*, 336.-337.

¹⁶³ D. PEIĆ ČALDAROVIĆ, N. STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba*, 201.

12. prosinca 1990. godine proglasili važećim. Tako je nastao grb koji se i danas u istom obliku koristi kako bi predstavljao hrvatsku državu.¹⁶⁴

5.6.1. Zakonske odredbe o nacionalnim simbolima Republike Hrvatske

Godine 1990. službeno je prihvaćen i proglašen *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, kojeg je Sabor Republike Hrvatske izglasao 21. prosinca iste godine na sjednicama Vijeća udruženog rada, Vijeća općina i Društveno-političkog vijeća. Objavljen je u Narodnim novinama, izdanja 55/1990, tiskanog istog datuma, službenim ukazom predsjednika Republike Hrvatske te stupio na snagu.¹⁶⁵ No, godine 1993. novi zakon o izmjenama izdanja 55/90, 26/93, objavljen je u Narodnim novinama te se njime uređuje opis otprije spomenutih simbola, a i način i zaštita njihove uporabe. Dokument je na snagu stupio 9. travnja 1993. godine te još je uvijek na snazi.¹⁶⁶

Članci koji su opisani pod općim odredbama služe pomno opisuju ispravnu ispravnu zakonsku uporabu hrvatskih nacionalnih simbola i njegovu standardiziranost pa tako članak 4. navodi: „Grb, zastava i himna Republike Hrvatske mogu se rabiti u obliku, opisu i tekstu koji su utvrđeni Ustavom Republike Hrvatske uređeni ovim zakonom. U grbu i na zastavi Republike Hrvatske ne može se ništa mijenjati. Iznimno, ako je statutom ili drugim propisom pravnih osoba predviđeno, dijelovi grba ili zastave Republike Hrvatske mogu se rabiti kao sastavni dio drugih amblema odnosno znakova, pod uvjetom da se time ne vrijeđa ugled i dostojanstvo Republike Hrvatske.” Stoga je važno napomenuti da hrvatski nacionalni simboli služe za isticanje pripadnosti Republike Hrvatske i strogo je zabranjeno korištenje istih u malicioznim instancama koje bi mogle okaljati ugled ili na bilo koji drugi način narušiti reputaciju Republike Hrvatske.¹⁶⁷

5.6.2. Zakonske odredbe grba Republike Hrvatske

¹⁶⁴ Ž. HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, 55.

¹⁶⁵ NARODNE NOVINE (1990.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 55/1990. https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_55_1067.html, Pristupljeno 20. 12. 2023.

¹⁶⁶ NARODNE NOVINE (1993.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 26/1993., Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu%2C-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske>, Pristupljeno 20. 12. 2023.

¹⁶⁷ *Isto*

Standardiziranost egzaktnog izgleda grba pojavljuje se u članku 7., koji detaljno opisuje izgled grba Republike Hrvatske, kako bi se eliminirala eventualna odstupanja od datog standarda, te glasi ovako: „Grb Republike Hrvatske je povijesni hrvatski grb u obliku štita dvostruko podijeljen vodoravno i okomito u dvadesetpet crvenih i bijelih (srebrnih) polja, tako da je prvo polje u gornjem lijevom kutu štita crvene boje. Iznad štita se nalazi kruna sa pet šiljaka koja se u blagom luku spaja sa lijevim i desnim gornjim dijelom štita. U krunu je smješteno pet manjih štitova s povijesnim hrvatskim grbovima koji su poredani od lijeve na desnu stranu štita u ovom redu: najstariji poznati grb Hrvatske, grbovi Dubrovačke Republike, Dalmacije, Istre i Slavonije. Omjer visine polja na glavnom štitu i visine manjih štitova u kruni je 1 : 2,5, a omjer širine polja na glavnom štitu i širine manjih štitova u kruni 1: 1. Najstariji poznati grb Hrvatske sadrži u štitu na plavom polju žutu (zlatnu) šesterokraku zvijezdu s bijelim (srebrnim) mladim mjesecom. Grb Dubrovačke Republike sadrži u štitu na modrom polju dvije crvene grede. Dalmatinski grb sadrži u štitu na plavom polju tri žute (zlatne) okrunjene leopardove glave. Istarski grb sadrži u štitu na modrom polju žutu (zlatnu) kozu okrenutu u lijevo s crvenim papcima i rogovima. Slavonski grb sadrži u štitu na plavom polju dvije poprečne bijele (srebrne) grede, a između greda je crveno polje po kojem lagano stupa kuna na lijevo. U gornjem plavom polju je žuta (zlatna) šesterokraka zvijezda. Grb je obrubljen crvenom crtom.“¹⁶⁸

¹⁶⁸ *Isto*

6. Povijest zastave i prva pojava u Hrvatskoj

Kada zamislimo neku državu, ne možemo ne zamisliti zastavu kao istaknuti simbol koji je predstavlja. Nadalje, promislivši o tom neizostavnom simbolu koji se ponekad vijori kao neka refleksija te države, možemo je spoznati u različitim situacijama, no neupitno je da zastava kao prvenstveno vizualni simbol daje velik značaj svakoj državi. Za početak bi valjalo kazati o početcima zastave u svijetu, njenom postanku i razvitku, samom značenju zastave kao takve i važnosti koju prikazuje, te se kasnije referirati na razvitak zastava koji je utjecao na progresiju zastave i zastavne simbolike, te vremenski odrediti pojavljivanje prvih zastava u Hrvatskoj.

Prema bazičnoj definiciji, zastava je dio tkanine jednim dijelom pričvršćenim za koplje i najčešće se nalaze u pravokutnom obliku 2:3.¹⁶⁹ Zastave se smatraju simbolima i sadrže različite elemente. Pod to možemo ubrojiti boje (izbor i raspored), likovni prikaz i natpis. Naravno, glavna uloga zastave je društvena komunikacija te zastava predstavlja značaj zajednici, pripadnost ili pak označava neku vrstu vlasti. O važnosti zastave za neki narod možemo zaključiti kroz kontekst osvajanja protivničke zastave, koje se smatra pobjedonosnim, a gubitak sramotnim. Posebna znanstvena disciplina koja se bavi zastavama se naziva veksilologija.¹⁷⁰ Zastave kakve poznajemo danas po prvi puta susrećemo za vrijeme križarskih ratova, koji su poticali razvoj kako grbova, tako i zastava, svojim prikazivanjem vojnih simbola. To doba nam je donijelo karakterizaciju zastava prema simbolici, a razlikujemo ih po tri glavna obilježja; zastave koje imaju obilježje križa, zastave koje imaju elemente grbove i one s prikazom sveca zaštitnika. Zastave s obilježjima križa, koje potječu iz križarskih ratova istaknute su kao neki pobjedonosni simbol i možemo ih pronaći i u modernom dobu kao testament nekom drugom vremenu (npr. Grčka, Švicarska). Zastave koje imaju obilježje grbova su ostaci iz doba ratovanja koji može označavati ratnika čiji se teritorij nalazi na takvoj zastavi. Naravno, zastave koje ističu neki prikaz sveca dolaze iz široke povijesti kršćanstva u Europi koje su kasnije postale nacionalni simbol tih država. Preteče zastava možemo pronaći u starim kulturama, koji su sadržavali određene oznake koje su svojom simbolikom predstavljali ono što mi nazivamo zastavama, dok su drevne civilizacije koristile veksiloide, koji su bili uglavnom božanski simboli sačuvani na spomenicima.¹⁷¹

¹⁶⁹ Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, „Zbirka zastava i zastavnih vrpca Hrvatskoga povijesnog muzeja“ (https://www.hrz.hr/images/stories/novosti/tekstil/pp_zastavel.pdf)

¹⁷⁰ J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 17.

¹⁷¹ *Isto*, 23.

Važno je još spomenuti i objasniti određene tipove zastava koji se pojavljuju. Prvi od njih je *gonfanon*; bile su najstarije konjaničke zastave koje su se prvi puta počele prikazivati u ranom 12. stoljeću. Javljaju se na pečatima i pečatnjacima, a kako su to bile konjaničke zastave, sastojale su se od koplja koji bi sadržavao dekoriranu zastavu sa dvije ili tri uske duge trake koje bi se vijorile dok bi konjanik jahao u bitci. Bitno je spomenuti i *banere*, koji su u početku označavale vrstu pravokutne zastave na koplju koja je mogla poslužiti i kao oružje i postali su zaštitni znak viteških vojski. Izrazito su bili česti na ratištima od 13. do 15. stoljeća, a samim razvojem postaje simbol čak i običnih vazala, iako je u početku ta privilegija bila rezervirana samo za najmoćnije u bitci, tzv. zemaljske gospodare, najviše feudalce.¹⁷² Također, na zastavama možemo pronaći lice i naličje. Lice, tj. avers, kako se češće spominje, označava prednju stranu zastave, najčešće važniju stranu, a naličje (revers), stražnju stranu zastave, koja je obično manje važna i najčešće ima isti dizajn kao i lice zastave.¹⁷³

Što se tiče pojavljivanja prve zastave u Hrvatskoj, ona je označavala kojekakav simbol moći i vlasti u feudalnom svijetu, svojom pojavom obznanjena u 11. stoljeću nakon krunidbe kralja Dmitra Zvonimira od strane papinog izaslanika, s čime Hrvatska dobiva papinsku zastavu. Izgled takve papinske zastave nam nije sa sigurnošću poznat, no u Tajnom vatikanskom arhivu postoji prikaz zastave crvene boje i nejasnim likovima koje je naslikao nepoznati autor s početka 17. stoljeća. Kao jedan od prvotnih prikaza zastave vežemo za dinastiju Arpadovića u 13. st., a jasno je prikazan na pečatu kralja Stjepana, godine 1257. godine, u vrijeme kada je Hrvatsko Kraljevstvo bilo u personalnoj uniji s Ugarskom. Također, imamo važan prikaz zastave s kraja 13. stoljeća. Nalazi se na prednjoj strani srebrnog novca Pavla Šubića Bribirskog koji prikazuje crkveni motiv, sveca kako uručuje zastavu svjetovnoj osobi. Uloga ovoga simbola u obliku novca jest prikazivanje samostalnosti Hrvatskog Kraljevstva. U Zadru imamo sačuvane prikaze zastava na škrinji sv. Šimuna iz 14. stoljeća i *Ludovikovu Zastavu*, koja prikazuje blagoslov te zastave, upravo na dan zaštitnika Zadra, sv. Krševana.¹⁷⁴

6.1. Postanak hrvatske nacionalne zastave

Hrvatsku zastavu, kao i druge zastave, možemo opisati kao prikaz koji se razvio nakon dugog povijesnog procesa koji sveobuhvatno opisuje razvoj simbolike za tu državu, te se kao

¹⁷² Isto, 23.-24.

¹⁷³ Željko HEIMER, „Hrvatsko stjegovno nazivlje“ (<https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hsn/hsn1.html>)

¹⁷⁴ J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 24.

državni simbol pojavljuje nakon Francuske revolucije.¹⁷⁵ Revolucije u Europi 1848. godine uzdrmale su cijeli kontinent, uključujući i raznoliku Habsburšku Monarhiju. Nastojanje naroda unutar Habsburške Monarhije za stvaranjem vlastitih nacionalnih država su predstavljale značajnu prijetnju njezinoj stabilnosti. Iako su mnogi vođe nacionalnih pokreta zagovarali očuvanje Monarhije nakon provođenja temeljitih reformi, mađarske ambicije prednjačile su zbog državnopravnog okvira Kraljevine Ugarske i razvijene mađarske nacionalne elite. Mađari su pod svaku cijenu željeli uklopiti sve zemlje pod krunom sv. Stjepana u mađarsku nacionalnu državu i Hrvatska je bila suočena s tim zahtjevima jer bi, ako bi se ostvarili, postala samo jedna od mađarskih pokrajina. Vladar Ferdinand I., car i kralj, nije imao drugu mogućnost nego prihvatiti mađarske zahtjeve, suočivši se s revolucijom u Monarhiji, te sredinom ožujka 1848. godine službeno prihvaća zahtjeve u potpunosti i odobrava formiranje vlade zaduženu za Ugarsku. Paralelno su iz Beča upućivali poruke prema Hrvatskoj da dvor ne stoji na putu hrvatskim ambicijama i da neće poduzeti ništa kako bi spriječio aktivnosti hrvatskih vođa. To je rezultiralo imenovanjem iskusnog vojnog zapovjednika, baruna Josipa Jelačića Bužimskog, za hrvatskog bana u drugoj polovici ožujka. To je bila vrsta garancije da se mađarski zahtjevi u vezi s Hrvatskom neće ostvariti. Hrvati su, braneći svoje interese, istovremeno radili i za dobrobit vladara.¹⁷⁶

U srednjovjekovnoj Hrvatskoj za vrijeme feudalizma, osim kralja, ban je shodno svojoj moći za to vrijeme, bio glavni predstavnik i zastupnik političke moći. Stoga, banska zastava se smatra bitnim simbolom države u vrijeme srednjega vijeka. Hrvatski sabor u 16. stoljeću je zadužen za predlaganje za izbor bana. To su morali biti plemići koji su bili ugledni. Nakon što bi jedan od njih bio izabran za bana, kralj bi mu darovao svilenu zastavu, koja je prema izvorima bila crvene boje i sadržavala razne dekoracije, poput habsburških i vjerskih znakovlja. Tada zastava postaje simbol bana, tj. njegov vizualni identitet. Takva zastava se još naziva i kraljevom zastavom, koja, prema zapisima, je okupila 1000 konjanika pod zastavom kao čin ceremonije banske časti za vrijeme habsburške vlasti.¹⁷⁷ Važnost banske zastave je takva jer se pretpostavlja da se u 17. stoljeću njen značaj mijenja od vojnog do nacionalnog, predstavljajući Hrvatsko Kraljevstvo. Banska zastava Nikole Erdödyja u kasnijem razdoblju 17. stoljeća je, osim obiteljskog grba, sadržavala grbove Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, stoga se ona smatra jednim od preteča zastave kakvu poznajemo danas.¹⁷⁸

¹⁷⁵ *Isto*, 45.

¹⁷⁶ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 55.

¹⁷⁷ J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 45.

¹⁷⁸ *Isto*, 46.

Potaknuti raspletom Francuske revolucije, u europskim državama se uspostavlja poriv za izgradnjom nacionalnog identiteta utemeljenog na liberalnim principima. Kada ban Jelačić zajedno sa saborom proglašava ukidanje feudalizma 1848. godine, hrvatska trobojnica se prihvaća. Prve inačice trobojnice običavale su imati kompleksan grb koji je bio satkan od povijesnih zemalja Hrvatske, a kao središnji motiv je bio ilirski grb. Takve zastave su bile odraz narodnog preporoda koji se prikazao kao otpor mađarskoj vlasti. U to vrijeme Jelačić biva proglašen banom cijele Hrvatske, što se pokazalo kao prijelomnica u društveno-političkom smislu koji poprima nove ideje i načela. Jelačićeva banska zastava je drukčija od prijašnjih zastava, mada je konjanička, nije jednobojna kao otprije spomenute zastave, već sadrži trobojnicu, sad već bitan znamen i motiv.¹⁷⁹ Boje na trobojnici nisu slučajne, već od povijesnog značaja, crvena i bijela su boje Kraljevine Hrvatske, dok je plava preuzeta iz grbova Kraljevine Dalmacije i Slavonije. Takva zastava je sadržavala i grb koji se nalazio u središtu i bio oslikan. No, ubrzo dolazi do promjene političkih struja pod Bachovim apsolutizmom i hrvatska trobojna zastava biva zabranjena.¹⁸⁰

Raspored hrvatske trobojnice nije sličan zastavama drugih slavenskih država. Druge slavenske države su raspored boja svoje trobojnice preuzele iz ruske zastave, koja je bijela-plava-crvena, primjerice slovenska i slovačka državna zastava, dok su neke zemlje napravile izmjene u rasporedu boja. Srpska državna zastava ima obrnuti raspored boja, dok je bugarska zamijenila plavu boju sa zelenom. Zastave s bojama austrijske i mađarske zastave su se koristile i u Hrvatskoj, naravno, zbog tadašnje vlasti.¹⁸¹

U skoro vrijeme, 1860. godine, povratkom Ustava, hrvatska trobojna zastava postaje vrlo učestalim izražajem za politički individualizam. Malo kasnije, u vrijeme dualne vlasti Austrije i Ugarske, dolazi do i izmjene Austro-ugarske nagodbe i stvara se Hrvatsko-ugarska nagodba, gdje se napokon, između ostalog, omogućava kreacija svojstvenih hrvatskih simbola, grba i zastave. Hrvatska trobojnica je zaživjela, no krahom Habsburške Monarhije, Hrvatska stupa u savez, Kraljevinu SHS, te pritom gubi prava na isticanje trobojne zastave, makar se ona i dalje rabi u građanskom, a i političkom smislu kao alat za isticanje suverene nacionalne pripadnosti od strane Hrvatskog sokola, HSS-a i HSP-a.¹⁸² Za vrijeme NDH, zastava se mijenja, na trobojnoj pozadini nalazi se šahovnica, no s početnim bijelim poljem, a prisutno je i ukrašeno plavo slovo „U“, koje se nalazi u gornjem desnom kutu. Tu zastavu slijedi zastava Socijalističke

¹⁷⁹ *Isto*, 50.

¹⁸⁰ *Isto*, 50.-52.

¹⁸¹ M. JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, 56.

¹⁸² J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća*, 52.

Republike Jugoslavije, koja je, također sadržavala trobojnicu, no crvena petokraka zvijezda s žutim obrubom u središtu je bila velika promjena. Ta je zastava potrajala sve do 1990. godine kada Hrvatska uspostavlja suverenu državu i tada nastupa suvremena zastava, svima poznata, koju je kreirao umjetnik Miroslav Šutej.¹⁸³

6.1.1. Zakonske odredbe zastave Republike Hrvatske

Zastava, kao i grb, slijedi istu standardiziranost izgleda pa tako članak 10. ukazuje na pravilni izgled zastave: „Zastava Republike Hrvatske sastoji se od tri boje: crvene, bijele i plave s grbom Republike Hrvatske u sredini. Omjer širine i dužine zastave je 1 : 2. Boje zastave su položene vodoravno i to ovim redom s gornje strane: crvena, bijela i plava. Svaka boja čini jednu trećinu širine zastave. Grb Republike Hrvatske je smješten u sredini zastave tako da gornji dio grba (kruna) zalazi u crveno polje zastave, a donji dio grba zalazi u plavo polje zastave. Središnja točka grba poklapa se s točkom u kojoj se sijeku dijagonale zastave.” Također se u ostalim člancima navodi pravilno isticanje zastave kao simbola države, kako u svakodnevnim, tako u svečanim prilikama.¹⁸⁴

¹⁸³ *Isto*, 55.

¹⁸⁴ NARODNE NOVINE (1993.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 26/1993., Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu%2C-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske>, Pristupljeno 20. 12. 2023.

7. Hrvatska himna

Hrvatska himna je od velike važnosti za hrvatski narod i doprinosi svakoj svečanosti na kojoj se izvodi. Kao i himne drugih zemalja, hrvatska himna predstavlja hrvatsku državu i zasigurno je odslušana na velikom broju skupova, pogotovo sportskih, od strane onih koji su u tom trenu stvorili sliku Hrvatske na temelju himne koju su upravo čuli. Baš zbog toga je važno opisati ovaj nacionalni simbol i pridati mu važnost koju zaslužuje.

Svečano

Lije-pa na-ša do-mo-vi-no, Oj ju-na-čka ze-mlja mi-la,
Te-ci Dra-vo, Sa-vo te-ci, Nit'ti Du-nav si-lu gu-bi,
Sta-re sla-ve dje-do-vi-no, Da bi va-zda sre-tna bi-la!
Si-nje mo-re svijetu re-ci, Da svoj na-rod Hr-vat lju-bi.
Mi-la, ka-no si nam sla-vna, Mi-la si nam ti je-di-na.
Dok mu nji-ve sun-ce gri-je, Dok mu hrašće bu-ra vi-je,
Mi-la, ku-da si nam ra-vna, Mi-la, ku-da si pla-ni-na!
Dok mu mr-tve gro-bak kri-je, Dok mu ži-vo sr-ce bi-je!

Slika 12 Napjev s tekstem hrvatske himne u Narodnim novinama (NARODNE NOVINE (1990.), Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske, 55/1990..,

https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_55_1067.html)

Himna je pjesma koja se izvodi nečemu u čast, svečanim i uzvišenim tonom, stvorena da slavi i uzdiže temu pjesme i najčešće se izvodi u nacionalnom smislu, iako može biti posvećena i pojedincu.¹⁸⁵ Hrvatska himna nije postojala do 1891. godine, „uz jubilarnu Gospodarsko-šumarsku izložbu Hrvatske i Slavonije (15. kolovoza do 15. listopada), u priredbi „Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva“, a koja je našu domovinu i naš narod uvela u okružje velikih nacija, upriličeno je pjevačko natjecanje, koje je svojim posljedicama uklonilo i

¹⁸⁵ T. DRAGUN, *120 godina hrvatske himne*, 15.

taj očiti društvojni manjak.¹⁸⁶ Tako će se u rujnu održati natječaj koji će odlučiti o izboru himne na kojem će nastupiti preko sedamsto pjevača. Pjesme koje su se izvele na smotri su bile *Bože živi blagoslovi*, *Hrvatska himna* i *Lijepa naša*. Lijepu našu je napisao Antun Mihanović, uglazbio Josip Runjanin, dok je druge dvije uglazbio Ivan pl. Zajc, a skladbe su redom od Petra Preradovića i Huga Badalića. Nakon što je petrinjski pjevački sastav izveo *Lijepu našu*, ovacija publike je bila gromoglasna i tako je izbor za himnu bio riješen.¹⁸⁷

Sve je počelo s pjesmom *Horvatska domovina* koja je bila objavljena u časopisu *Danica* 1835. godine.¹⁸⁸ Ona se sastoji od 14 kitica, a početne i posljednje dvije su preuzete za potrebe himne.¹⁸⁹ Pjesma je nadasve domoljubnog karaktera, a opisuje se krajolik, od ravnica i planina, gora i mora i rijeka, povijest junaštva i mnogih bitaka koje su bile vođene. Hrvati su opisani kao ponosan i slobode žedan narod sa snažnom povezanosti sa svojom domovinom za koju su spremni umrijeti braneći je.¹⁹⁰ Lijepa naša je prvotno postala nacionalnom himnom, a sama činjenica da postaje i državnom govori o tome da to nije slučajnost i da je njen odjek u hrvatskom narodu bio golem. Isti pjevački sastav koji ju je i izveo na smotri je dao prijedlog Hrvatskom saboru 1907. za službeno proglašenje Lijepe naše kao himne Hrvatske.¹⁹¹ Taj prijedlog je nažalost odbijen, no Lijepa naša je imala posebno mjesto u ceremonijama, a izvodila se odmah nakon himne cara Franje. Nakon kratkog perioda proglašenja neovisnosti, Hrvatski sabor počinje izvoditi upravo Lijepu našu, što nije slučajnost.¹⁹² Izvorni tekst himne se mijenjao kroz različite periode pa je tako za vrijeme NDH umjesto *Teci, Sava hitra teci* izvođeno *Dravo, Savo, Drino teci* kako bi se naznačila granica novih istočnih državnih granica. U moderno doba Republike Hrvatske izmijenjen dio *kud li šumiš, svetu reci* u *Sinje more svijetu reci*.¹⁹³

7.1. Kontroverze u vezi hrvatske himne

Važno je spomenuti i neke kontroverze koje se u vezi uglazbljenja hrvatske himne vežu uz Josipa Runjanina za kojeg neki osporavaju da je on baš taj koji je uglazbio Lijepu našu. Nije sasvim sigurno, no vjerojatno je je Josip Runjanin uglazbio Lijepu našu prema tekstu Antuna

¹⁸⁶ *Isto*, 13.

¹⁸⁷ *Isto*

¹⁸⁸ *Isto*, 15.

¹⁸⁹ *Isto*, 17.

¹⁹⁰ *Isto*, 18.

¹⁹¹ *Isto*, 23.

¹⁹² *Isto*, 25.

¹⁹³ *Isto*, 28.

Mihanovića, no postoji i mišljenje da ju je zapravo skladao tadašnji kapelnik pukovnijske glazbe u Glini, Josip Wendl. Bez sumnje je da su je časnici i istaknuti građani u Glini pjevali već 1846., skoro 50 godina prije negoli je što proglašena hrvatskom himnom.¹⁹⁴ Runjanin je opisan kao glazbeni amater, vojnik, koji je u trenutku inspiracije napisao melodiju za Lijepu našu.¹⁹⁵ Kao jedna od stavki za sumnju jest činjenica da o njegovom glazbenom opredjeljenju ne postoji mnogo zapisa, no postoji o njegovom privatnom i vojnom životu.¹⁹⁶ Runjaninov zapis melodije nije sačuvan, već zapis Vatroslava Lichteneggera iz 1861. godine, bivšeg koralista i učitelja pjevanja, iako Kuhač tvrdi da je Runjaninov bratić svjedočio da je melodija koju je sam Josip Runjanin izvodio bila istovjetna onoj koja se i tada izvodila, doduše kao glazbeni laik.¹⁹⁷ Franjo Kuhač u svojem djelu *Glasbenog nastojanja* iz 1885. godine objavljuje da je Josip Runjanin zaslužan za glazbenu kompoziciju Lijepa naše, što mu je, dotad neistaknutog glazbenika, što je doznao od I. Trnskog, tvrdnje koja će ostati priznata kao glavna za davanje zasluga za uglazbljivanje himne.¹⁹⁸ Navodi se kako takav izvor nije konkretan i dokaziv jer se temelji na usmenoj predaji.¹⁹⁹ Kuhačevu tvrdnju osporava prof. Gejza Krnić koji u svojem pismu zagrebačkim novinama tvrdi da „ni Runjaninova gđa Otilija, ni kćerka Wilhelma (koja navodno živi u Grazu) ne znaju a ma baš ništa o tome, da je on bio kakav izhitrioc, to je sve iznijela fama, koju je, kažem i možda nehotice potvrdio muzikolog Kuhač. Kuhača je informirao Trnski. On nije bio sklon Wendlu. Toliko sam Vam bio dužan reći. Nije Runjanin nikada bio kompozitor, već Wendl...“.²⁰⁰ Runjanin se spominje kao dobar pjevač koji je znao svirati par instrumenata i pjevati po kajdama, no ne kao i kompozitora, jer tvrdi se, on note nije ni poznao tada. Navodi se kako je pjevao u crkvi pod vodstvom Wendlu i kako je vjerojatno htio izaći s novom pjesmom na koncertu te je pjevao ono što je Wendl uglazbio.²⁰¹ Kuhač tvrdi kako je postanak hrvatske i francuske himne sličan, iako malo vjerojatan. Claude Joseph Rouget de Lisle, autor *Marseljeze* (prozvanu tim imenom jer su je marsejski dobrovoljci pjevali), stvara glasovitu francusku himnu pod prijetnjom rata, namijenjenu da pobudi narod u teškim

¹⁹⁴ Ivica GOLEC, „Banska krajina u djelima svećenika Josipa Marića i (1807.-1883.) i Pavla Lebera (1844.-1919.)“, *Croatica Christiana periodica*, 30/2006., br. 57., 159.

¹⁹⁵ Runjanin, Josip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 10. 12. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53730>

¹⁹⁶ Ana POPOVIĆ, „Some Ethical Issues Related to Josip Runjanin’s Contribution to Croatian National Identity“, *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, 6/2022, br. 1, 101.

¹⁹⁷ Franjo Ksaver KUHAČ, *Ilirski glasbenici. Prilozi za povijest hrvatskoga preporoda*, Zagreb, 1893., 234.

¹⁹⁸ Franjo Ksaver KUHAČ, *Glasbeno nastojanje Gajevih Ilira. Povijesna crtica*, Zagreb, 1885., 33.

¹⁹⁹ Ana POPOVIĆ, „Some Ethical Issues Related to Josip Runjanin’s Contribution to Croatian National Identity“, *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, 6/2022, br. 1, 102.

²⁰⁰ Gejza KRNIĆ, dostupno na <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/21841-je-li-josip-runjanin-zaista-uglazbio-lijepu-nasu.html>, Pristupljeno 20. 12. 2023.

²⁰¹ Gejza KRNIĆ, dostupno na <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/21841-je-li-josip-runjanin-zaista-uglazbio-lijepu-nasu.html>, Pristupljeno 20. 12. 2023.

vremenima. Tvrdi se da iako Rouget nije bio školovan glazbenik, ipak je posjedovao glazbeni talent i umio je svirati i zapisati svoje ideje.²⁰² Tu se poistovjećuje jednak nedostatak glazbenog obrazovanja kod Runjanina, koji je iskoristio nedostatak etabliranih skladatelja da uglazbe Mihanovićevu pjesmu koja je izdana u Danici 1835. godine. Runjanin je hitro počeo zapisivati svoje ideje i krenuo veličati lijepu i ponosnu domovinu Hrvatsku, za koju je završio napjev u Glini 1846. u kojoj je bio stacioniran kao vojni kadet.²⁰³ Također se uspoređuje hrvatska i francuska himna u smislu sadržaja i osjećaja kojeg prenosi. Dok je francuska himna ratnog i borbenog karaktera, hrvatska himna je miroljubivog i mirnog karaktera, ne poziva na borbu, već je uzvišenog karaktera i pokazuje kako ljubiti domovinu, što je izdvaja od drugih. Suprotnost ovih dviju himni jest ta da Marseljeza je praktički odmah prihvaćena u narodu i od strane države, dok je Lijepa naša morala prijeći dugačak put kako bi postala ono što je danas. Također se tvrdi da u početku himna nije bila prihvaćena od strane Zagrepčana, već ju je samo mladež prihvaćala.²⁰⁴ Kako je Lijepa naša prodrila u hrvatski narod, đaci su je stavljali na prvo mjesto i rado izvodili, što je doprinijelo njenoj popularnosti.²⁰⁵ Nadalje, autor tvrdi da je melodija Lijepa naše preuzeta iz Donizettijeve opere *Lucia di Lamermoor*, melodije iz djela *Ah! O sole, più ratto* u izvedbi muškog dueta Edgarda i Enrica, no da melodija nije ukradena, već pohrvaćena i prerađena po narodnoj tradiciji i preuzeta samo za inspiraciju jer se Runjaninu ta melodija u tom trenutku nalazila u pamćenju.²⁰⁶ Tomašek, koji je sproveo vlastitu glazbenu analizu ova dva djela, nije pronašao nikakve sličnosti te tvrdi da je melodija originalna i da je ta tvrdnja deplasirana.²⁰⁷ Također se postavlja pitanje je li etički i moralno osloniti se u 21. stoljeću na narativ djela iz 19. stoljeća.²⁰⁸ Iako se ne može sa sigurnošću reći je li upravo Runjanin baš taj koji je dao uglazbiti Lijepu našu, vrlo je vjerojatno da zapravo i jest jer ne postoji mnogo sačuvanih vjerodostojnih izvora koji bi dokazali suprotno.²⁰⁹

7.2. Zakonske odredbe himne Republike Hrvatske

²⁰² F. KUHAČ, *Ilirski glasbenici*, 231.

²⁰³ *Isto*, 232.

²⁰⁴ *Isto*, 235.

²⁰⁵ *Isto*, 236.

²⁰⁶ *Isto*, 233.

²⁰⁷ A. POPOVIĆ, 2022., prema: Andrija TOMAŠEK, *Lijepa naša. Pripovijest o hrvatskoj himni*, Zagreb, 1990.,

²⁰⁸ Ana POPOVIĆ, „Some Ethical Issues Related to Josip Runjanin’s Contribution to Croatian National Identity“, *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, 6/2022, br. 1, 113.

²⁰⁹ *Isto*, 114.

Članak 15. kaže da je ime hrvatske himne *Lijepa naša domovino*. Članak 16. navodi: „Tekst himne Republike Hrvatske glasi ‘Lijepa naša domovino, Oj junačka zemljo mila, Stare slave djedovino, da bi vazda sretna bila! Mila, kano si nam slavna, Mila si nam ti jedina. Mila, kuda si nam ravna, Mila, kud si planina! Teci Dravo, Savo teci, Nit' ti Dunav silu gubi, Sinje more svijetu reci, Da svoj narod Hrvat ljubi. Dok mu njive sunce grije, Dok mu hrašće bura vije, Dok mu mrtve grobak krije, Dok mu živo srce bije!’ “ U člancima 18. i 19. govori se o izvođenju himne, da se izvodi u službenim državnim prigodama, ali i da se može izvoditi i u raznim drugim svečanostima. Eksplicitno je zabranjeno izvođenje himne u obliku u kojem bi se ukaljali ugled i čast Republike Hrvatske. Članak 20. govori da se originalna verzija teksta i napjeva čuvaju u Saboru RH. Posljednja dva članka 21. i 22. govore da se himna može izvoditi sviranjem, pjevanjem ili kombinacijom (pjevanjem i sviranjem), a prilikom izvođenja himne prisutni moraju odati počast.²¹⁰

²¹⁰ NARODNE NOVINE (1993.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 26/1993., Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu%2C-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske>, Pristupljeno 20. 12. 2023.

8. Zaključak

Hrvatski nacionalni simboli imaju duboko ukorijenjeno povijesno podrijetlo i značaj i predstavljaju simbole nacionalnog identiteta i ponosa. Njihovo podrijetlo često seže daleko u povijest, simbolizirajući povezanost s kulturnim, povijesnim i prirodnim bogatstvima Hrvatske. Oni nisu samo sredstvo identifikacije, već i podsjetnik na zajedničku povijest te snažan poticaj za očuvanje kulturne baštine. Smatram da je važno istražiti samostalno ovu tematiku, ne samo iz domoljubnih razloga, već kako se naše mišljenje ne bi temeljilo na tuđim tvrdnjama, već vlastitima. U današnje doba je moguće dobiti potpuno krivu sliku hrvatske povijesti i percepcije nacionalnih simbola, primjerice o početnoj boji šahiranog štita ili sličnome, stoga je važno obaviti vlastito istraživanje i prodrijeti dublje u ovu tematiku i donijeti vlastiti sud.

Hrvatski grb, a pogotovo šahirani štit, odražava povijesne korijene hrvatskog naroda i jedan je od simbola koji se ističe kroz sve promjene u povijesti kao jedinstveni simbol koji se smatra izrazito prepoznatljivim simbolom Hrvatske u narodu, a i u svijetu. Kroz povijest se grb često mijenjao kroz različite periode i vlasti nad Hrvatskom, no šahovnica je priznata kao jedinstveno hrvatska. Povijesno odvojenim sastavnicama hrvatskog naroda pridajemo veliku važnost kao čimbenicima za nastanak grba onakvoga kakvoga ga danas poznajemo, a ta važnost se uvećava spajanjem svih sastavnica u jednu cjelinu u grbu kojom se čini sjedinjena država. Zastava Republike Hrvatske koja se prikazuje ili vijori, bilo u državnim institucijama ili drugim, prikazuju hrvatsku domovinu, ne samo Hrvatima, već i drugim narodima kao jedinstven i prepoznatljiv vizualni simbol. Ona je simbol suvereniteta i neovisnosti Hrvatske. Himna „Lijepa naša“ predstavlja glazbeno-tekstualni izraz ljubavi prema domovini i često se povezuje s važnim trenutcima u povijesti, kao simbol otpora i ponosa. Njen nastanak u 19. stoljeću i izvođenje u društvu tog vremena dovelo je do toga da postane priznatom kao državnom himnom. Izvođenjem hrvatske himne se svaka prigoda učini svečanom i pridonosi gradnji narodnog zajedništva.

Kroz sve promjene i bitke, hrvatski identitet je ostao očuvan i jedinstven. Hrvatski nacionalni simboli nisu samo estetski elementi, već igraju ključnu ulogu u jačanju nacionalnog zajedništva, poticanju ljubavi prema domovini te prenošenju vrijednosti i identiteta na buduće generacije. Uloga je učitelja obrazovati djecu o povijesti Hrvata i prikazati im hrvatske nacionalne simbole s kojima će se susresti u svakodnevnom životu i probati usaditi im dio ljubavi prema domovini koju posjedujemo i tako postaviti temelje za budući građanski život. U moderno doba, možda najistaknutiji način za promicanje nacionalnih simbola su sportska

dogadjanja. Kako su ona popraćena od strane velikog broja ljudi, postaju pozornicom za isticanje nacionalnih ljepota i raznolikosti, makar ne znaju svi koji su put morali prijeći da bi se upravo izvodili pred cijelim svijetom. Prisutnost hrvatskih nacionalnih simbola u javnome prostoru, svečanim prigodama i sportskim događanjima dodatno naglašava njihovu važnost u očuvanju i promicanju hrvatske nacionalne svijesti.

9. Literatura

KNJIGE:

1. Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja*, Zagreb, 1996.
2. Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, *Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest*, Zagreb, 2021.
3. Tomislav DRAGUN, *120 godina hrvatske himne*, Zagreb, 2011.
4. Marijan GRAKALIĆ, *Hrvatski grb: grbovi hrvatskih zemalja*. Zagreb, 1990.
5. Željko HEIMER, *Grb i zastava Republike Hrvatske*, Zagreb, 2008.
6. Mario JAREB, *Hrvatski nacionalni simboli*, Zagreb, 2010.
7. Vjekoslav KLAIĆ, *Slike iz slavenske povijesti*, Zagreb, 1903.
8. Franjo Ksaver KUHAČ, *Ilirski glasbenici. Prilozi za povijest hrvatskoga preporoda*, Zagreb, 1893.
9. Franjo Ksaver KUHAČ, *Glasbeno nastojanje Gajevih Ilira. Povijestna critica*, Zagreb, 1885.
10. Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, *Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća*, Zagreb, 2011.
11. Tijana TRAKO POLJAK, *Hrvatski simbolički identitet. Značenja nacionalnih simbola iz perspektive hrvatskih građana*, Zagreb, 2016.
12. Ivan ŽITOMIRAC, *Kockasti grb: nova spoznaja o hrvatskom grbu i pentagramu*, Melbourne, 1999.
13. Ivan ŽITOMIRAC, *Troplet. Najstariji hrvatski simbol.*, Melbourne, 2004.

ČLANCI:

1. Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, „Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća”, *Gordogan*, 35-36/2017., br. 35-36
3. Ivica GOLEC, „Banska krajina u djelima svećenika Josipa Marića i (1807.-1883.) i Pavla Lebera (1844.-1919.)“, *Croatia Christiana periodica*, 30/2006., br. 57.
2. Emilij LASZOWSKI, „Stari grbovi zemalja Nezavisne Države Hrvatske“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 22-23/1942., br. 1
4. Ana POPOVIĆ, „Some Ethical Issues Related to Josip Runjanin’s Contribution to Croatian National Identity“, *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, 6/2022, br. 1

SLUŽBENI DOKUMENTI:

1. NARODNE NOVINE (1990.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 55/1990.,

https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_55_1067.html

2. NARODNE NOVINE (1993.), *Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske*, 23/1993., Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu%2C-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske>

3. SLUŽBENI LIST FNRJ (1946.) *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije*,

Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20160826215040/http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav1946.pdf>

4. SLUŽBENI LIST SFRJ (1963.) *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*,

Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20200620125946/http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>

INTERNET IZVORI:

1. Gejza KRNIĆ, dostupno na <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/21841-je-li-josip-runjanin-zaista-uglazbio-lijepu-nasu.html>

2. Libertas (Dubrovnik). *Enciklopedija.cc*,
[https://enciklopedija.cc/wiki/Libertas_\(Dubrovnik\)](https://enciklopedija.cc/wiki/Libertas_(Dubrovnik)),

3. libertina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36355>

4. Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, „Zbirka zastava i zastavnih vrpca Hrvatskoga povijesnog muzeja“ (https://www.hrz.hr/images/stories/novosti/tekstil/pp_zastavel.pdf)

5. Željko HEIMER, „Hrvatsko stjegovno nazivlje“ (<https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hsn/hsn1.html>)

6. Runjanin, Josip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53730>

10. Prilozi

SLIKE:

Slika 1 Kameni grb s tri okrunjene leopardove glave pronađen u Ostrovici (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 30.)

Slika 2 Motivi lavova na osobnim grbovima i novcu kraljeva Emerika i Andrije II. (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 32.)

Slika 3 Tijek razvitka hrvatskog grba od nekolorizirane stilizacije bedema do primjene crveno-bijele boje iz grbova habsburških zemalja (Mate BOŽIĆ, Stjepan ĆOSIĆ, Hrvatski grbovi. Geneza, simbolika, povijest, Zagreb, 2021., 95.)

Slika 4 Prikaz Ludovika II. Jagelovića s vladarskim znakovljem i šahiranim grbom (Mario JAREB, Hrvatski nacionalni simboli, Zagreb, 2010., 16.)

Slika 5 Grb Kraljevine Slavonije koji se nalazi u grbovnici kralja Ludovika II. Jagelovića (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 75)

Slika 6 Prikaz grba Dubrovačke Republike (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 113.)

Slika 7 Zastava bana Franje Vlašića, 1832. g. (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 93.)

Slika 8 Zastava bana Josipa Jelačića, 1848. g. (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 92.)

Slika 9 Avers i revers križara bana Josipa Jelačića iz 1849., tip grba sa sjedinjenim grbom Trojedne Kraljevine (Dubravka PEIĆ ČALDAROVIĆ, Nikša STANČIĆ, Povijest hrvatskoga grba: Hrvatski grb u mijenama hrvatske povijesti od 14. do početka 21. stoljeća, Zagreb, 2011., 145.)

Slika 10 Zastava iz doba Hrvatskoga narodnog preporoda, tip grba sa šahiranim štitom (Jelena BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca hrvatskoga povijesnog muzeja, Zagreb, 1996., 104.)

Slika 11 Grb NR/SR Hrvatske 1947. – 1990. (Željko HEIMER, Grb i zastava Republike Hrvatske, Zagreb, 2008., 43.)

Slika 12 Napjev s tekstom hrvatske himne u Narodnim novinama (NARODNE NOVINE (1990.), Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske, 55/1990.,

https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_55_1067.html)

11. ŽIVOTOPIS

Luciano Morić je rođen 22. ožujka 1997. godine u Zadru. Osnovnoškolsko obrazovanje pohađa u OŠ Šime Budinića. Srednjoškolsko obrazovanje završava u Prirodoslovno-grafičkoj školi u Zadru, smjer medijski tehničar. Upisuje studij 2017. godine na integriranom preddiplomskom i diplomskom odjelu za Izobrazbu učitelja i odgojitelja u Zadru – Odsjek za razrednu nastavu. Kroz sveučilišno obrazovanje stječe potrebne kompetencije za rad s djecom. Posjeduje kompetencije govorenja, pričanja i pisanja stranog jezika (engleskog) kroz obrazovanje, te također posjeduje kompetencije za rad u programima multimedije stečenim kroz srednjoškolsko obrazovanje, te također poznavanje i korištenje Microsoft Office paketa.